

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM PROGRAMI
2015-YL-067**

**ÇAĞDAŞ SANAT ETKİNLİKLERİ VE TÜRKİYE
TURİZMİ BAĞLAMINDA 13. İSTANBUL
BİENALİ İNCELEMESİ**

**HAZIRLAYAN
Nazmi EROĞLU**

**TEZ DANIŞMANLARI
Yrd. Doç. Dr. Gül ERBAY ASLITÜRK
Yrd. Doç. Dr. Tuğrul AYYILDIZ**

AYDIN-2015

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Nazmi Eroğlu tarafından hazırlanan Çağdaş Sanat Etkinlikleri ve Türkiye Turizmi Bağlamında 13. İstanbul Bienali İncelemesi başlıklı tez, 08.10.2015 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı	Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan:	Yrd. Doç. Dr. Gül ERBAY ASLITÜRK	ADÜ
Üye	:Yrd. Doç. Dr. Tuğrul AYYILDIZ	ADÜ
Üye	:Yrd. Doç. Dr. Hakan ATAY	ADÜ
Üye	:Yrd. Doç. Dr. Melek Ece ÖNCÜER	ADÜ
Üye	:Yrd. Doç. Dr. Osman ÜLKÜ	ADÜ

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim KurulununSayılı kararıylatarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ
Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

05/11/2015

Nazmi EROĞLU

ÖZET

ÇAĞDAŞ SANAT ETKİNLİKLERİ VE TÜRKİYE TURİZMİ BAĞLAMINDA 13. İSTANBU BİENALİ İNCELEMESİ

Nazmi EROĞLU

Yüksek Lisans Tezi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanları: Yrd. Doç. Dr. Gül Erbay ASLITÜRK

Yrd. Doç. Dr. Tuğrul AYYILDIZ

2015, 61 sayfa

Yüzyılı aşkın süredir düzenlenen bienaller, bugün çağdaş sanatın sergileme geleneği olmaktadır. Devasa sergiler haline gelen bienaller, düzenlendikleri kente ve ülkeye önemli katkılar sağlamaktadır. Uluslararası bienaller içerisinde dünyadaki en prestijli bienallerden biri olarak gösterilen Uluslararası İstanbul Bienali turizm alanında, tur faaliyetleri ile ilgili bugüne kadar yapılmış herhangi bir çalışmada yer almamıştır. Araştırmada bugüne kadar düzenlenen İstanbul Bienalleri içerisinde en çok ziyaretçiyi alan 13. İstanbul Bienali incelenmiştir. 13. İstanbul Bienali'ne yönelik tur faaliyetlerinin yeterliliği ve bienal ziyaretçilerinin bu turlara yönelik yaklaşımlarının belirlenmesi çalışmanın temel amacıdır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler doğal katılımlı gözlem ve görüşme teknikleri ile elde edilmiştir. Bulgular içerik analizi ile yorumlanmıştır.

Bienaller etkinlik turizmi içerisinde incelenmiştir. 13. İstanbul Bienali'ne yönelik tur faaliyetleri Türkiye'de henüz yeni gelişmektedir. Turizm profesyonelleri bienallerin ülkeye sağladığı prestiji ifade ederken aynı zamanda bienal alanında tur düzenlemenin de zorluğunu da ifade etmiştir. Diğer yandan katılımcıların bienal turlarına yönelik yaklaşımlarında etkili çevresel yaklaşımlar ve reklamlar turlara katılıp katılmama konusunda ziyaretçileri etkilemiştir. Sergi alanının tarihi bir bina olması ya da sergi alanının İstanbul'un kültürel noktalarında yer alması bienal ziyaretçileri için etkili birer çekim unsuru olmuştur.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: İstanbul Bienali, Bienal, Çağdaş Sanat, Etkinlik Turizmi

ABSTRACT

EXAMINING 13. ISTANBUL BIENNIAL IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY ART EVENTS AND TOURISM OF TURKEY

Nazmi EROĞLU

M.sc. Thesis, at Tourism Management
Supervisor: Asst. Prof. Gül ERBAY ASLITÜRK
Asst. Prof. Tuğrul AYYILDIZ, 2015

Biennials are organized for more than a century and they have become the tradition of exhibiting contemporary art. Biennials are known as gigantic exhibitions and provide an important contribution to city and country. International Istanbul Biennial which is shown one of the world's most prestigious biennials, was not mentioned in any study about tour activities on the tourism field. 13th Istanbul Biennial was the most visited biennial in Turkey and it was examined in this research. The main purpose of the research was determining the sufficiency of tour activities and understanding the approach of the biennial visitors for the Istanbul Biennial tours. Qualitative research method was used in the research. Data of the research were obtained with natural participant observation and interview methods. Findings were interpreted by content analysis.

Biennials were examined in event tourism. Tour activities are a new developing area for Istanbul Biennial in Turkey. While tourism professionals have been telling that biennials provide prestige for the country, they also say the difficulty of organizing tours for biennials. Other wise effective visitor approaches and advertisements were effected to biennial visitors about joining the tour. Being a historic building and taking place in Istanbul's cultural point for exhibition area have been an attraction.

KEYWORDS: Event Tourism, Biennial, International Istanbul Biennial, Contemporary Art.

ÖNSÖZ

Öğrenmenin ne bir sınırı ne de bir yaşı vardır. Hayat boyu ilim ve bilim peşinde koşmanın yaşamımdaki en büyük kazanım olacağını düşünerek bilimsel anlamdaki ilk çalışmamın gururu ve heyecanını yaşıyorum. Turizmde bienaller ile ilgili bugüne kadar yapılan çok az çalışma mevcuttur. Yapılan çalışmalar ise bienal-turizm ilişkisinden farklı alanlarda yapılmış turizm için etkiler çalışma içlerinde ya da tanıtma gibi farklı noktalarda verilmiştir. Çalışma ile ilgili en önemli sıkıntı bugüne kadar turizm ve bienal arasındaki ilişki üzerine yapılan akademik çalışmaların az olmasıdır. Bu nedenle bir keşif niteliği taşıyan çalışmada turizm ve bienal ilişkisinin ana hatları belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın başından sonuna kadar yardımlarını esirgemeyen danışmanlarımdan, bana bienal fikrini veren Sayın Yrd. Doç. Dr. Gül ERBAY ASLITÜRK'e ve tezimin özellikle analiz bölümü ile ilgili katkılarından dolayı Sayın Yrd. Doç. Dr. Tuğrul AYYILDIZ ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Hakan ATAY' a çok teşekkür ederim. Ayrıca her zaman samimiyet ve ilgilerini hissettiğim Adnan Menderes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'ndaki değerli hocalarıma ve Turizm Fakültesi personeline teşekkürü bir borç bilirim.

Bir çalışmanın süreçleri yoğun bir dönemi kapsarken fedakârlıklarda ister. Bu noktada çalışma boyunca yanımda olan aileme ve tezimin düzenlenmesi sırasında yardımını aldığım eşim Fidan EROĞLU'na teşekkür ediyorum. Çalışma ile ilgili fikir ve önerilerini istediğimde bana eleştirileriyle yapıcı ve olumlu katkılar sağlayan kuzenim Gürhan KÜÇÜK'e ve kardeşim Pelin EROĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Nazmi Eroğlu

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
SİMGELER DİZİNİ.....	xv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvii
TABLolar DİZİNİ	xix
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	3
1.1. Araştırmanın Amacı	3
1.2. Araştırmanın Soruları	3
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.4. Araştırmanın Önemi.....	4
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Çağdaş Türk Sanatı ve Bienaller	6
2.1.1. Bienal ve Bienal Kavramının Ortaya Çıkışı.....	6
2.2. Dünyada Düzenlenen Bienaller.....	8
2.2.1. Dünyadaki İlk Bienaller (1895-1990)	8
2.2.2. Dünyada 1990 Yılı Sonrası Bienaller.....	14
2.2.3. 2000’li Yıllarda Bienaller.....	15
2.3. Türk Çağdaş Sanatında Turizm ve Bienal İlişkisi	17
2.4. İstanbul Bienali	19
2.4.1. İlk İstanbul Bienali’nden 13. İstanbul Bienali’ne	20
2.4.2. 13.İstanbul Bienali	28

2.5. Etkinlik Turizmi ve Etkinlik Turizmi İçerisinde Bienaller	30
2.5.1. Etkinlik Turizmi	31
2.5.1.1. Destinasyon Açısından Etkinlik Turizmi	31
2.5.2. Kültürel Etkinlik Turisti Açısından Etkinlik Turizmi	36
3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	38
3.1. Araştırma Modeli	39
3.2. Araştırma Evreni ve Araştırma Örneklemi.....	41
3.3. Verilerin Toplanması.....	41
3.3.1. Doğal Katılımlı Gözlem Tekniği ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme	41
3.4. Verilerin Analizi.....	43
3.5. Güvenilirlik ve Geçerlilik.....	44
4. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	45
4.1. Araştırmada Elde Edilen Algısal ve Yansıtılmış Veriler.....	45
4.2. Araştırma Verilerinin Analizlerinden Elde Edilen Boyutlar ve Temalar	42
4.2.1. Çevresel Yaklaşımlar.....	47
4.2.2. Medya ve Yayınlar	49
4.3. 13. İstanbul Bienali Gözlem Bulguları Sayısal veriler	50
4.4. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Tekniği ile Turizm Profesyonellerinin Anahtar İfadeleri	50
SONUÇ VE ÖNERİLER	52
KAYNAKLAR.....	55
ÖZGEÇMİŞ.....	61

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AKM	: Atatürk Kùltür Merkezi
EPA	: Environmental Protection Agency
İKSV	: İstanbul Kùltür ve Sanat Vakfı
İMÇ	: İstanbul Manifaturacılar Çarşısı
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites
UNWTO	: World Tourism Organization
WHW	: What&How for Whom

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil.2.1.Etkinlik Turizmi Strateji Geliştirme ve Evrim Sürecine Yönelik Portföy Yaklaşımı.....	37
Şekil 3.1. Araştırma Modeli.....	40
Şekil.3.2. Araştırmanın İçerik Analiz Modeli.....	43
Şekil 4.1.Araştırma Verilerinden Elde Edilen Boyutlar ve Temalar.....	47

TABLolar DİZİNİ

Tablo 4.1. Gözlem ve Görüşmelerden Elde Edilen Algısal Veriler.....	46
Tablo 4.2. Gözlem ve Görüşmelerden Elde Edilen Tanımlanmış Veriler.....	46
Tablo 4.3. Sergi Alanı Konumu.....	48
Tablo 4.4. Sergi Alanı Özellikleri.....	48
Tablo 4.5. Bilboard Reklamları.....	49
Tablo 4.6. Kitaplar ve Süreli Yayınlar.....	50
Tablo 4.7. Gözlem Soruları ve Verilen Cevaplar.....	50
Tablo. 4.8. Turizm Profesyonellerinin Anahtar İfadeleri.....	51

GİRİŞ

Bienaller, geçen on yıl içerisinde, modern sanatların; üretim, yayılım ve kamusal söylemleri için en önemli ve görülebilir yanlarından olmuştur (Biennial Foundation, 2013). Güzel sanatlar rehberi Susan Kendzulak (2013), bienalleri iki yılda bir yapılan devasa sergiler olarak tanımlamaktadır. Bienaller, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren dünyanın birçok kentinde filizlenmiştir. Bugün dünyada yüzü aşkın kentte bienaller düzenlenmektedir (Biennial Foundation, 2013). Bu bienaller sanat odağının büyük sanat merkezlerinden çıkarak yerel noktalara kaymasını sağlamış ve böylece turizm endüstrisine de yardım etmiştir (Kendzulak, 2013).

Devasa sergiler olarak tanımlanan bienaller büyük ziyaretçi kitlelerini misafir eden sergilerdir. Bu boyutuyla ele alındığında bienallerin sadece çağdaş sanatın sergileri olmadıkları aynı zamanda homojen bir yapı sergileyen devasa organizasyonlar oldukları kolaylıkla görülebilmektedir. Bu organizasyonlarda turizm ve bienal ilişkisi birbirine çok yakın iki arkadaşın ilişkisinden farklı görülmemelidir. Çünkü kentin dokusu içerisine adapte edilmiş sanat eserlerinin sergilendiği mekânların kullanımı, yerel ve evrensel olan kültürel öğeler ile birlikte yeni çekicilikler de yaratarak katılımcıları davet etmektedir. Katılımcıların hem yerli hem de yabancı olmaları, konaklama ve seyahat gibi unsurlardan yararlanmaları turizm açısından farklı bir boyut oluşturmaktadır. Ayrıca kent ile birlikte anılan sergi mekânları ayrı bir cazibe ve turistik çekicilik yaratır.

Bugüne kadar çağdaş sanatın günümüzdeki sergileme türü olan bienaller ve turizm alanında çok az çalışma bulunmaktadır. Araştırmada, bienal etkinliklerine yönelik turistik tur faaliyetleri, Türkiye'nin ilk ve en prestijli bienali olan İstanbul Bienali ile incelenmiş ve en güncel verilere sahip olabilmek için 13. İstanbul Bienali örneği ele alınmıştır.

Araştırmada katılımcılar, 13. İstanbul Bienali ziyaretçileri ve bienallere yönelik turistik faaliyetlerde bulunan turizm profesyonellerinden oluşmaktadır. 14 Eylül ve 27 Ekim 2013 tarihleri arasında gerçekleşen 13. İstanbul Bienali'nin 10 günlük bölümüne katılım sağlanması araştırmanın sınırlılıkları içerisinde bulunan zaman yetersizliği ve maddi harcamalar ile açıklanmaktadır. Bu yüzden araştırmada doğal katılımlı gözlem yapılarak sağlıklı veriler elde edilebilmesi için 2013 yılı bayram tatili döneminde yer alan 10 günlük zaman dilimi tercih

edilmiştir. Bu dönemde İstanbul'daki turistik faaliyetlerin daha yoğun ve aktif yaşanacağı varsayılmıştır. Doğal katılımlı gözlem süresince veriler metinsel olarak not alınmış ve fotoğraf ile kayıt edilmiştir. Araştırmada ziyaretçi verileri doğal katılımlı gözlem tekniği ile elde edilirken, turizm profesyonellerine ait veriler, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde araştırma ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın amacı, soruları, sınırlılıkları ve önemi ilk bölümde açıklanmıştır. İkinci bölümde dünyada ve Türkiye'de düzenlenen bienal etkinlikleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Ayrıca bu bölümde bienaller etkinlik turizmi içerisinde tanımlanmış ve etkinlik turizminin sağladığı katkılara değinilmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümünde yöntem ve metodoloji açıklanmış, veri toplama teknikleri, araştırmanın evreni ve örneklem ile ilgili bilgiler verilmiş ve içerik analizi açıklanmıştır. Araştırmanın son bölümünde bulgular analiz edilmiş ve araştırma bulgularına ait temalar ve boyutlara ait tablolar açıklanmıştır.

1. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Bu bölümde araştırmanın amacı, araştırmanın sınırlılıkları, araştırma soruları ve araştırmanın öneminden bahsedilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada temel amaç Uluslararası İstanbul Bienali'ne yönelik tur faaliyetlerinin yeterliliğinin belirlenmesi ve bienal etkinliğine katılan ziyaretçilerin bienal ile ilgili turlara yönelik yaklaşımlarını anlayabilmektir. Böylelikle Türkiye'de çağdaş sanat etkinliklerine yönelik turistik faaliyetlerin turizm profesyonelleri açısından daha iyi anlaşılması ve çağdaş sanat turizmine yönelik çabalarda daha sağlıklı adımların atılabileceği düşünülmüştür. Bununla birlikte var olan turistik faaliyetlerin geliştirilmesi için birtakım yeni fikir ve önerilerinde oluşabileceği düşünülmüştür.

1.2. Araştırmanın Soruları

Araştırmada bir temel soru ve bu temel soruyu destekleyen alt sorular bulunmaktadır. Araştırmanın temel sorusu aşağıda verilmiştir.

13. İstanbul Bienali'ne yönelik tur faaliyetlerinin yeterliliği nedir ve bu turlara katılım konusunda bienal ziyaretçilerinin yaklaşımları nasıldır?

Araştırmanın temel sorusunun altında incelenen alt sorular şunlardır:

- 13. İstanbul Bienali'ne yönelik düzenlenen ya da düzenlenecek turlar için ziyaretçilerin bu turlara katılıp katılmama isteği nedir?
- 13. İstanbul Bienali'ne yönelik turlarda turizm profesyonelleri tur programlarını hazırlarken hangi aşamalardan geçmektedir?

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

- Araştırma Türkiye'de düzenlenen çağdaş sanat etkinlikleri içerisinde bienaller ve en eski bienal olan İstanbul Bienali üzerine gerçekleştirilmiştir.

- İstanbul Bienali güncel bir etkinlik olduğu için araştırmada şu ana kadar düzenlenen ve biten en güncel bienal olan 13. İstanbul Bienali seçilmiştir. Ayrıca İstanbul Bienali dünyanın en prestijli bienalleri arasında gösterilmektedir. Bunun yanında İstanbul Bienali'nin Türkiye'de düzenlenen ilk bienal olması da çalışmanın artılarındanadır.
- Çalışmada veriler 13. İstanbul Bienali ziyaretçileri ve turizm profesyonellerinden elde edilmiştir. Böylelikle çoklu bir bakış açısıyla araştırmada daha sağlıklı ve güvenilir verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmada uygulanan veri toplama yöntemleri; doğal katılımlı gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, katılımcı ve araştırmacı iletişimde derinlemesine veriler elde etmek amacıyla tercih edilmiştir. Bu yüzden katılımcılar ve araştırmacı arasındaki iletişim hem bir zorunluluk hem de bir gereklilik olarak görülmüştür. Doğal katılımlı gözlem tekniğinde katılımcı verileri elde edilirken öznel ve yanıltıcı verilerden arınmış yalın veriler elde edilebilmesi için araştırmacı kimliği açığa çıkarılmamıştır. Ayrıca 13. İstanbul Bienali 14 Eylül ve 27 Ekim 2013 tarihleri arasında 43 gün sürmüştür. 43 günlük zaman diliminin 10 günlük bölümü araştırmada gözlemlenmiştir. Araştırma için 6 Ekim ve 16 Ekim tarihleri arasında kalan dönem seçilmiştir. Bu tarihler 2013 yılı Kurban Bayramı dönemidir. Özellikle Kurban Bayramı döneminin seçilmesi İstanbul kentindeki turistik faaliyetlerin en yoğun olduğu dönem varsayımına dayanmıştır. İstanbul kentinde ikamet eden kent sakinlerinin şehir dışına çıktığı ve şehir dışından gelen ziyaretçilerin en yoğun olduğu dönem olarak da düşünülmüştür.

1.4. Araştırmanın Önemi

Türkiye'de düzenlenen çağdaş sanat etkinliklerine yönelik turizm faaliyetleri ile ilgili herhangi bir çalışma bugüne kadar yapılmamıştır. Literatürde bulunan bu eksiklik çağdaş sanat etkinliklerine yönelik turistik faaliyetler konusunda yeterli bilgiye sahip olunamamasına neden olmuştur. Araştırma alanında yapılan ilk çalışmadır.

İstanbul Bienali gibi prestijli bir bienalin turistik faaliyetler açısından incelenmesinin çağdaş sanat etkinlikleri ve turizm alanında bir keşif yolu açacağı varsayılmıştır. Ayrıca literatüre yapılacak olan bu katkının dışında araştırmanın, sektör katkıları olacağı da düşünülmüştür. Seyahat acenteleri, oteller gibi sektör

içerisinde yer alan tüm işletmeler bienal etkinliğini daha iyi anlayabilecektir. Böylelikle çağdaş sanat etkinliklerine yönelik turistik faaliyetlerde daha profesyonel bir yaklaşımla çeşitli faydalar sağlanabilecektir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çağdaş Türk Sanatı ve Bienaller

2.1.1. Bienal ve Bienal Kavramının Ortaya Çıkışı

Çağdaş sanatın sergileme geleneği olan “bienal” kelimesi ilk olarak Venedik’te 1895 yılında kullanılmıştır ve ilk kullanımı plastik sanatlar üzerine olsa da zamanla “uluslararası sergi etkinliği” anlamı taşımaya başlamıştır (Bek, 2000:48). Sözlük anlamı olarak iki yılda bir yapılan etkinlik anlamına gelmektedir (Oxford Dictionaries, 2013).

Günümüzde bienaller, en geniş sanatsal etkinlikler olarak karşımıza çıkar ve dünyada küreselleşmeye bağlı olarak ekonomik anlamda bir değer unsuru olurken, kentlerin “Ben buradayım” mesajının görkemli bir biçimde dünyaya sunulduğu ortamlar da olmaktadır (Yardımcı, 2005).

Bienal için birçok farklı tanım yapılmıştır. Genel olarak bu tanımlar öznel değerlendirmeler ile yapılırken, düzenlendiği bölgeye göre karakteristik tanımlamalara da sahip olmuşlardır. “Documenta” bienal ismini içermeyen fakat bienal türünde yapılan, bienallerden farklı olarak beş yılda bir düzenlenen bir etkinliktir. Çağdaş bir sanat etkinliği olarak “Documanta” tanımlanırken bir takım özel ve farklı açıklamalar yapılır. Bu açıklamalara neden olan faktörler düzenlenme şeklindeki farklılıklar ve düzenlenme sıklığı gibi organizasyon ile ilgili kavramlardır.

Bir bienalin pek çok farklı teması olabilir (Pedrosa, 2011). Çünkü her bienal taşıdığı yerel karakterin yanında, bir önceki organizasyondan farklı temaya sahiptir. Her bir tema farklı birer renge benzetilir ise, bienaller modern sanatın yıllar içerisinde gökkuşağı olarak nitelendirilebilirler. Bu gökkuşağındaki her renk; değişim, farklılık, anlayış, zenginlik, düşünceler ve paylaşım gibi birçok kavramı sanatçıların gözüyle sanatseverler ile paylaşır. Dünyada birçok kentte düzenlenen bienaller amaçlarını tanımlarken değişime, farklılığa ve kültürel iletişime yer veren cümleler kullanmaktadır (Bienal Foundation, 2014).

Uluslararası organizasyonlar olan bienaller iki yılda bir düzenlendikleri için bu süreyi kapsayan aralıksız bir hazırlık sürecine sahiptirler. Bu süreçleri

yöneten kişilere “küratör”¹ denilmektedir. Küratörler, eserleri ile sanata yön verebilecek fark yaratan genç sanatçıları seçme, sergilerin açılacağı mekânları ve bienalin temasını belirleme gibi görevlere sahiptirler (The Princeton Review, 2013). Küratörü kısaca bu süreci yöneten kişi olarak tanımlayabiliriz. Küratörler belirlenen temayı kamuoyuna duyurmak için bir “kavramsal çerçeve metni”² yayınlarlar.

Bir bienal kargaşadan oluşmak zorunda değildir, aksine kavramlardan ziyade sanat yapıtlarını vurgulayan, özenle seçilmiş bir sergi de olabilir (Hofman, 2011). Bienallerde görsel ve işitsel sanatlar yoğun biçimde kullanılır. Bir bienali sadece kavramsal çerçeve metinleri ile değerlendirmek yanlıştır. Çünkü bienaller hem genç sanatçıların, hem de tecrübeli ve ünlü birçok sanatçının bir arada bulunduğu sergilerden oluşur. Sanatçılar bienallerde eserlerini sanatseverler ve toplumla buluşturma fırsatı bulur.

Bienalin siyasal anlamda bir boyutu olduğu söylenebilir. Morgan’a göre (2011) bienaller, içinde bulunduğu dönemin siyasi ve yönetsel ideolojisinden izler taşır. Bu nedenle sanat yapıtlarının siyasi olarak nitelendirilebileceği söylenebilir. Diğer bir söylem ile bienaller, düzenlendiği şehrin sosyal ve siyasal yapısından etkilenir. Örneğin 13. İstanbul Bienali planlanırken kamusal alanda gerçekleştirilmesi amaçlanan bir sergi olarak düşünülmüştür ancak 2013 yılının Haziran ayında gerçekleşen Gezi Parkı Eylemleri nedeniyle kamusal alanları kullanmaktan vazgeçen Küratör Fulya Erdemci sergi alanlarını da değiştirmiştir. 13. İstanbul Bienali, Antrepo no:3, ARTER, SALT Beyoğlu, İMÇ (İstanbul Manifaturacılar Çarşısı) 5533 ve Galata Rum İlköğretim Okulu’nu sergi alanları olarak kullanmıştır. Ayrıca sergilerde bazı eserler şehrin sosyal ve siyasi yapısından etkiler taşıyan eserler de yer almıştır.

¹ Bir müze, sanat galerisi ya da benzer bir kuruluştaki idari başkan (Colins Dictionaries, 2013).

² Kavramsal çerçeve metinleri o yıl gerçekleştirilecek olan bienalin, temasının kamuoyuna duyurulduğu metinlerdir (İKSV, 2013).

2.2. Dünyada Düzenlenen Bienaller

2.2.1. Dünyadaki İlk Bienaller (1895-1990)

Gelişim sürecine bakıldığında bienaller, yüz yılı aşkın bir süreçte çağdaş sanatın sergileme geleneği olarak ortaya çıkmaktadır. İlk bienalden bugüne kadar sayıları hızla artmaktadır. Dünyada birden fazla kıtaya yayılan bienaller tarihsel süreç içerisinde birtakım değişimler yaşamıştır. Kentler bienalleri oluştururken çağdaş ve aktif bir kent olma çabası içerisinde.

Dünyada bilinen ilk Bienal 1895 yılında gerçekleşen Venedik Bienali'dir. Venedik kentinin belediye başkanı Riccardo Selvatico başkanlığında, Venedik belediye meclisinin, 19 Nisan 1893 tarihli "ulusal bir sanat galerisi açma" kararlarının ardından Venedik Ulusal Sanat Galerisi 22 Nisan 1893 yılında açılmıştır. Ardından 30 Mart 1894 yılında bu galeriyi açan konsül tekrar bir araya gelmiş ve ilk aldıkları karar; gelecek yıl uluslararası bir sergi açılacağı yönünde olmuştur. Bu karar 6 Nisan 1894 yılında Mayor Selvatico tarafından kamuoyuna duyurulmuştur. 1894-1895 yıllarının kış ayları boyunca sergi alanı için çalışmalar sürmüştür. Bienalin düzenlenmesi için Palazzo dell' Esposizione yapım çalışmaları Mimar Enrico Trivisanato ve sanatçı Marius De Maria tarafından devam ettirilmiş ve 1895 yılında 1.Venedik Şehri Sanat Sergisi Kral I. Umberto ve Kraliçe Margherita di Savoia'nın katılımı ile açılmıştır (La Biennale di Venezia, 2013). Toplamda 224.000 kişi sergiyi ziyaret etmiştir. Venedik Bienali'nin ilk düzenlendiği tarihte sahip olduğu ziyaretçi sayısı oldukça fazladır. Ziyaretçilerin bu kadar çok olmasının bir diğer önemli nedenlerinden birisi bu serginin uluslararası nitelik taşımasıdır. Venedik Bienali düzenlendiği dönemde çağdaş sanatta yenilikçi bir atılım sunmuştur. Sunulan yenilikçi akım daha sonra birçok kent için örnek temsil etmiştir.

İlerleyen süreçte birçok ünlü bienal kurulmaya devam etmiştir. Kurulan bienallerden bir diğeri Whitney Bienali'dir. Bienal adını, bienali düzenleyen Gertrude Vanderbilt Whitney' den almıştır. 1930 yılında Whitney Amerikan Sanat Müzesi kurulmuş, 1931 yılında Greenwich kasabasında sekizinci batı caddesinde müze açılmıştır (Whitney Museum of American Art, 2013). 1932 yılında bu müzede Amerikan sanatçılarını destekleyen ve bünyesinde film, video, mimari, fotoğraf gibi sergileri bulunduran bir bienal düzenlenmiştir (Whitney Museum of American Art, 2013). Whitney Bienali Avrupa'da bulunan Amerikan sanatçıların,

Avrupa sanatının gölgesinde kalmamak için verdikleri çabanın somutlaştırılmış halidir (Bienal Foundation, 2013). Ayrıca sanat odağının bugünkü merkezi Amerika'nın ilk çabalarından olan Whitney Bienali ayrı bir önem de teşkil eder. Farklılık yaratma amacıyla sanat müzeciliği ile başlayan arşivleme ve sergileme modeli kendini gösterir. Sergi alanı bir müzedir ve sergilenen eserler müzede arşivlenir. Venedik Bienali sergi alanları açarken herhangi bir müze değil sergi alanında ülkelerin bizzat temsil edildiği bir modelle düzenlenir. Ayrıca Whitney Bienali diğer bienaller gibi kent ismiyle değil sanat müzesinin kurucusunun ismi ile anılır ve bu durum diğer bienallerden ayrıştığı bir başka noktadır. Sergileme alanı olarak bir müzenin kullanılması ile kentin içine adapte edilen bienallerden ayrıştır, toplumsal anlayışın yerini bireysellik alır.

Venedik Bienal'inden etkilenen kentlerde kendi bienallerini oluşturmaya devam etmiştir (Block 1995, :20, aktaran, Bek, 2000, :50). 1950'li yıllarda Avrupa dışında var olan ve en çok bilinen bienallerden birisi San Paulo Bienali'dir (Yardımcı, 2005, s:24). San Pauo Bienali Brezilya toplumu için bir modernleşme çabasıdır. Burada batı ile paralellik gösteren bir sanat çizgisiyle hareket eden Brezilyalıların batı ölçütleriyle “modernize” olmak ve kente bu imajı sağlamak istedikleri görülür (Stallabrass, 2013).

San Paulo Bienali ilk olarak 1951 yılında 20 Ekim ve 23 Aralık tarihleri arasında düzenlenmiştir (Bienal de San Paulo, 2013). 25 ülkeden 729 sanatçının katılımıyla gerçekleştirilen bienalde toplamda 1854 eser sergilenmiştir ve bienalin sanat yönetmeni Lourival Gomes Machado' dur (Bienal De San Paulo, 2013).

Francisco Matarazzo Sobrinho tarafından 1962 yılında kurulan San Paulo Bienali Vakfı bienal ile ilgili tüm organizasyonları üstlenen kurumdur. San Paulo bienali düzenlendiği ilk günden itibaren yaklaşık 7 milyonun üstünde ziyaretçiye kapılarını açmıştır. Ayrıca 159 farklı ülke ve 13 bin sanatçının katılımı sağlanmış, 60 bine yakın eser sergilenmiştir (Bienal de San Paulo, 2014).

İkinci ve üçüncü San Paulo Bienali sonrası, Latin Amerika'nın en önemli çağdaş sanat arşivlerinden “Wanda Svevo Historical Archieves” 1963 yılında oluşturulmuştur. Arşivin amacı düzenlendiği ilk günden itibaren San Paulo Bienali aracılığıyla Brezilya modern sanatının nasıl bir yol izlediği ve gerçekleşen değişimi saptayarak geçmiş ve gelecek arasında bir iletişim kurulmasını sağlamaktır (Bienal de San Paulo, 2014).

İlki 1955 yılında gerçekleştirilen Documenta iki yılda bir düzenlenmeyen ve kelime anlamı olarak bienal tanımı ile örtüşmeyen bir sergidir fakat Avrupa'nın en prestijli ve önemli bienalleri ile birlikte değerlendirilir (Kendzulak, 2013). Documenta başlangıçta Almanlara yönelik ve sürekli olarak devam ettirilmesi düşünülmeyen "Federal Almanya Bahçe/Botanik Sergisi" için ek bir sanat sergisi olarak düşünülmüştür. Almanya'nın Kassel şehrinde yapılması planlanan "Federal Almanya Bahçe/Botanik Sergisi" sorumlusu Hermann Mattern doğa sergisinin sanat sergisiyle tamamlanması gerektiği önerisini getirmiştir. Kassel Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Hermann Mattern gibi öğretim üyesi olan Arnold Bode bu öneriyi hayata geçiren kişi olmuştur (Güney Dergisi, 1997).

Documenta Nazi diktatörlüğü sonrası modern dünyadan uzak kalan Almanya'nın modernleşme çabaları içerisinde olumsuz izleri silmeye yardımcı olma ve Alman kamu yaşamı ile uluslararası modernleşmenin bağdaştırılması amacıyla düzenlenmiştir (Documenta 12, 2007). Documenta "100 günlük müze" anlamına gelir (Documenta III, 1964). Documenta Venedik Bienali ile birlikte çağdaş sanat için dünyanın en önemli sergisi olarak gösterilmektedir. "100 günlük müze" tanımlaması ilk kez Arnold Bode tarafından "Documenta 3" kataloğunun önsözünde kullanılmıştır (Bienal Foundaiton, 2013).

Documenta kurucusu Arnold Bode 1900 doğumlu ressam, mimar ve yontu ustasıdır ve sanat ile zanaatkârlık arasındaki farkı ortadan kaldırmak isteyen akımın içinde yer almıştır. 1928'den 1933'e kadar Berlin'de "Zanaat Öğretmenleri" seminerinde çalışmış olması bunu kanıtlar niteliktedir. Nazilerin iktidara geldiği dönemde klasisizm dışındaki tüm sanat akımlarının yozlaşmış olarak nitelendirilmesinden sonra mimar olarak İkinci Dünya Savaşı'nda kışla inşaatları yapmıştır (Güney Dergisi, 1997). Ayrıca sanatçı 1931 yılında ekonomik kriz nedeniyle kapatılan Kassel Güzel Sanatlar Fakültesi'nin 1946 yılında tekrar açılmasına öncülük etmiştir. 1955 yılında düzenlenen Documenta 1 için müze binası Friedericianum kullanılmıştır. Documenta 1'de Almanya'da Nazi döneminde yasaklanan sanat akımlarının hepsine yönelik eserler sergilenmiştir ve bu sergi "Almanlara ders" olarak planlanmıştır (Güney Dergisi, 1997).

1972 yılına kadar tüm Documenta'lar dört yılda bir düzenlenmiştir fakat bu tarihten sonra Documenta beş yılda bir düzenlenmeye başlamıştır. Documenta 5'e katılan ziyaretçi sayısı 224.000'dir. Documenta 5'i diğerlerinden özel kılan

yönü belki de düzenlenmiş Documenta'lar içerisinde deneye, yeniliğe ve eleştiriye en açık Documenta olmasıdır (Documenta Archive, 2014).

On üçüncüsü 2012 yılında gerçekleştirilen Documenta, 2017 yılında on dördüncü kez gerçekleştirilecektir. Büyük bir sergi olmanın ötesinde aynı zamanda büyük bir organizasyon olan Documenta'ya katılan ziyaretçi sayısı da oldukça fazladır. Dokuzuncu Documenta'ya 500.000 ziyaretçi katılmıştır (Documenta 9, 1992). 2002 yılında gerçekleştirilen Documenta 11'e 650.000 ziyaretçi katılmıştır (Documenta Archive, 2013). 2007 yılında gerçekleştirilen Documenta 12'e 754.000 ziyaretçi katılmıştır. 2012 yılında on üçüncü kez gerçekleştirilen son Documenta'ya katılan ziyaretçi sayısı ise 860.000 olmuştur (Documenta Archive, 2013).

Documenta modern ve çağdaş sanatlarda dünyanın en prestijli sergilerindedir Ayrıca yirminci yüzyıl sanatının en geniş sergisi olarak tanımlanmaktadır(Documenta Archive, 2013). Dev bir organizasyon olan Documenta'nın katılımcı sayısının bu denli büyük olması sadece organizasyonun prestijine bağlı olmamalıdır. Arka planda yatan, organizasyon ekibi ve sponsorluklar gibi birtakım etkilerinde Documenta'yı bu denli çekici kıldığı söylenebilir. Documenta'da sergilenen eserler satılmamakla birlikte Documenta bütçesini katılımcılardan aldığı bilet ve sponsorluklarla sağlamaktadır (Documenta Archive, 2013).

Documenta 13 incelendiğinde ziyaretçilere sunulan dokuz farklı tur mevcuttur (Documenta 13, 2012). Turların adı dtour'dur. Documenta'nın baş harfi kullanılarak, Documenta tur anlamı sağlanmıştır. Genellikle iki saatlik süreleri kapsar ve alanda eserlere yönelik bilgiler sunan rehberler aracılığıyla yapılır. "İstasyonlar, Dönüşümler ve Resim", "İçeriye Doğru Yürüdüğünde Onun Tohumlarla büyüdüğünü Göreceksin", "Zaman Ölçme, Uzay Haritalama", "Diziler Oluşturma, Kesintili Nesnelere: Kavramların Solu Nedir?", "Gerçeklik ve Zaman Yaklaşıyor", "Duyarlılık ve Duyarsızlık, Documenta'nın Sırları İçine", "Çok Alanlı Tur", "Tanıklık Etme Turu" ve "Dayanıklılık turu" Documenta 13'te sunulan turların isimleridir. Turlarda kullanılan isimlerin genellikle sanat eserlerini betimlediği ya da turun amaç ve şeklini ortaya koyduğu görülmektedir (Documenta13, 2013).

Düzenlenen bienallerin sadece tek bir kıtada kalmadığı farklı kıtalara kadar yayılma alanı bulduğu görülebilmektedir. 1973 yılının Kasım ve Aralık aylarına gelindiğinde, ilki düzenlenen Sydney Bienali, Asya-Pasifik bölgesinde kurulan ilk bienaldir ve tıpkı Documenta, San Paulo ve Venedik Bienalleri gibi uzun solukludur (Sydney Bienal, 2013). Üç ay boyunca devam eden sergiler genellikle yaz başında başlamaktadır ve yaz sonuna kadar ziyaretçilere kapılarını açmaktadır. Sydney Bienali 2008 yılında internet üzerinde online sergi mekânı sunan ilk bienaldir böylelikle hem bulunduğu kıtada hem de dünya da farklı bir konum edinebilmiştir. Ayrıca Avustralya Kıtasının yerlilerinin sanatsal yapıtları dünyada ilk kez 1979 yılında sanat konseptine dâhil edilerek sergilenmiştir. (Sydney Bienal, 2013). İlkler konusunda göze çarpan, Sydney Bienali bugün yüz ülkeden, bin altı yüz sanatçının katılımıyla dünyanın en önemli bienalleri arasındadır.

On sekizincisi düzenlenen Sydney Bienali'nde tüm sergileri toplam 665,448 ziyaretçi dolaşmıştır (Sydney Bienal, 2013).2014 yılında on dokuzuncusu düzenlenecek bienalin sergilerinin bir kısmı Kakadu Adasında gerçekleştirilecektir. Sergilerin mekân seçimi turizm ile iç içe geçen bir süreci destekler niteliktedir. İnternet aracılığıyla feribot için rezervasyon yapılma imkânı sağlanmış ve sergileri dolaşmak daha eğlenceli birer turistik cazibe merkezine dönüştürülmüştür. Ayrıca yaz boyu süren sanat etkinlikleri bölgeye ayrı bir hareket getirmektedir. Kar amacı gütmeyen bienal olarak tanımlanan Sydney Bienali, etkinliklerde sembolik ücretler olsa da genel anlamda bölgenin hareketlenmesini ve uluslararası birçok ziyaretçinin gelmesini sağlamaktadır. Sergilerde yenilikçi deneysel bir yaklaşım sergilenirken ziyaretçilerin deneyimleme imkânı buldukları sanatsal aktiviteler sunar.

1980'li yıllara gelindiğinde dünyada bienal etkinlikleri artmaya devam etmiştir. 1981 yılında Avrupa dışında gerçekleştirilen bienallerden bir diğeri olan Asya Sanat Bienali ilk kez Bangladesh Shilpakala Akademisi tarafından genç sanatçıları desteklemek ve geleneksel Asya sanatı ile modern sanat arasında ilişki kurmak üzere tasarlanmıştır (Biennial Foundation, 2014). Asya Sanat Bienali Asyalı sanatçıların yaratıcı ve özgün olan üsluplarının dünyaca tanınması amacını taşır. Bienalin bu amaca dayanma nedeni Avrupa ve Amerika gibi sanat odağındaki kıtalarda Asya kökenli sanatçıların gerçekleştirdiği başarılı sergiler ve sanat eserleridir (Asian Art Biennale, 2014). Uluslararası bir etkinlik olma özelliği de taşıyan Asya Sanat Bienali'ne Nepal, İran, Çin, Pakistan, Türkiye, Endonezya,

Kore, Mısır, Sri Lanka, Romanya, İtalya ve Suudi Arabistan gibi birçok ülkeden katılım olmuştur. Ayrıca bienal de Kaleydoskop³ (çiçek dürbünü) adı verilen özgün bir eser tasarımı, düzenlendiği ilk tarihten itibaren devam etmiştir (Biennial Foundation, 2014).

Asya Sanat Bienaline katılan sanatçılar ve eserleri için ödüllendirme yapılmaktadır. İki komite tarafından yürütülen bienal çalışmasında, ilk komite sanat eleştirmenlerinden oluşur ve komite hangi eserin nerede nasıl sergileneceğine karar verir. Bangladeşli iki üye ve üç yabancı üyeden oluşan ikinci Komite ise Mansiyon ödüllerini dağıtır (Biennial Foundation, 2014).

1984 yılında Küba’da Havana Bienali, Küba Kültür Bakanlığının Sanat ve Kültür departmanı himayesinde, Küba’da bulunan birçok kurum desteği ile gerçekleştirilmiştir. Havana Bienali sergilerinde “Non-Western Art” yaklaşımı ile batıdan olmayan Latin sanatçıların oluşturduğu eserler sergilenmiştir. Bienalde, sanatın Avrupa’da zengin ve entelektüel kesime ithaf edilmiş bir yapı içerisinde görülmesine yapılan eleştiri üçüncü dünya sanatı tanımıyla yer bulmuştur. Küba’nın batı 1986 yılında düzenlenen Havana Bienalinde “batılı olmayan” yaklaşımına uygun Asya, Afrika, Orta Doğu’dan sanatçılar davet edilmiş ve onların eserleri de sergilenmiştir (Bienal Habana, 2008).Havana bienali, Küba hükümetinin kültürel anlamda esnek bir imaj kazanmasında önemli bir rol oynar (Stallabrass, 2013). Dış dünyaya kapalı gibi görünen devrimci hükümet olarak tanımlanan Küba’nın ilginç kültürel öğelerinin tanınma fırsatı bulduğu bir oluşum bienal ile sağlanmıştır.

1984 yılında Havana Bienali ile aynı tarihte Avrupa’da bir başka bienal olan Lyon Bienali, Thierry Raspail’ in yönetiminde Lyon Çağdaş Sanat Müzesi’nin bir projesi olarak oluşturulmuştur (Bienale de Lyon, 2014). Fransa’da sanatın Paris kentinin dışında diğer kentlerde yaygınlaşması için Lyon Bienali Fransa’da ayrı bir misyon yüklenir. Bu nedenle 1991 yılından itibaren Fransız Kültür Bakanlığı tarafından Lyon Bienali için ayrılan bütçe Paris için ayrılan bütçe ile aynıdır (Biennial Foundaiton, 2014). Kamusal destek anlamında Paris kentinin

³Kaleydoskop içine bakıldığında ışık yardımıyla farklı desenlerin görüldüğü İskoç Sir David Brewster tarafından icat edilmiş bir dürbün çeşididir (The Brewster Kaleidoscope Society, 2014).

sanat etkinlikleri için ayrılan bütçe ile Lyon kenti sanat etkinlikleri için ayrılan bütçenin aynı olması devletin sanat ve kültür politikalarına verdiği destek ve önemi vurgulamaktadır.

Tarih, küresellik ve değişim konulu temaların seçildiği Lyon Bienali'nde Harald Szeemann, Guy Darnet, Jean-Hubert Martin, Le Consortium (Robert Rauschenberg ve Anne Pontégny), Nicholas Bourriaud ve Jérôme Sans, Stéphanie Moisdon ve Hans Ulrich Obrist, Hou Hanru gibi küratörler görev almaktadır (Biennial Foundation, 2014).

2.2.2. Dünyada 1990 Yılı Sonrası Bienaller

1990 sonrasında ise Avrupa'dan farklı olarak diğer kıtalarda yoğunlaşan bienallerden söz edilebilir. Özellikle Sovyet Rusya'nın dağılmasından sonra ve soğuk savaşın bitimiyle gerçekleşen bu olay Avrupa dışında tüm dünyayı saran bir akıma neden olmuştur (Stallabrass, 2013: 22). Bu dönemde Avrupa dışında kurulan bienallerden birisi olan Dak'Art Bienali, çağdaş Afrika sanatının temsil edildiği ve 1992 yılının Mayıs ayında başlayan ve yılsonuna kadar süren etkinliğidir (Dak' Art, 2013). Burada Afrika'nın özgün sanatının farklılığı ile sanatın sınırlarını aşan ve önyargılarla savaşan, sanatın mekân kısıtlamasına karşı çıkan bir yaklaşımla sergiler yapılmıştır. Dak'Art Bienali Afrika ve dünya için birçok kazanımla sonuçlanmıştır. Bu kazanımlar arasında yeni modellere değer verme, dijital ve görsel sanatlarda yeni yetenekler ortaya çıkarma, çağdaş sanatın kavramsal görünümüne yeni tanımlar kazandırma sayılabilir. Afrika devleti için dünyaya yeni ve yaratıcı bir kitlenin Afrika'dan gelebileceğini de göstermiştir ve Afrika'ya yeni işbirlikleri ile uluslararası etkileşim getirmede önemli rol oynamıştır (Dak' Art, 2013).

1993 yılında Birleşik Arap Emirlikleri'nin Kültür Departmanı Sharjah Bienali'ni düzenlemiştir ve ilk düzenlendiği tarihlerden 2003 yılına kadar yerel bir sergi geleneği benimserken, 2003 yılından sonra uluslararası çağdaş sanat sergilerine kapılarını açmıştır. Bugün önemli bienaller arasında yer almaktadır. Sharjah Bienali'nde sanatta batı etkisinin karşısında özgün ve farklı olanı kültürel bir diyalog ile sunmak istemiştir (Sharjah Biennial, 2013). Sharjah Bienali, Birleşik Arap Emirliklerinin Kültür ve Enformasyon departmanının desteğini almıştır. Bu durum bienalin sürdürülebilirliğini sağlamak için önemli ve hayati bir rol oynar (Biennial Foundation, 2013).

1996 yılında Şanghay Bienali Çin’de batı sanatıyla kurulan bir geçit yaklaşımıyla düzenlenmiştir. Şanghay Bienali çağdaş sanat için yalnızca sergi sunmanın dışında sanatçıların, yazarların ve küratörlerin tartıştıkları bir forum imkânı da sunarak bugün dünyanın önemli bienalleri arasındadır. Ayrıca Asya-Pasifik bölgesinin çağdaş sanat için önemli bir merkezi de sayılmaktadır (Shangai Biennale, 2013).

Dünyanın farklı bölgelerine sıçrayan bienaller daha önce ilklerin bulunduğu ve en eski bienallerin oluşturulduğu Avrupa’da yeni bienallerin oluşumuna engel olmamış, aksine Avrupa’ da 90’lı yıllar sonrası bu akıma dâhil olmuştur. Manifesta 90’lı yıllarda Avrupa’nın prestijli çağdaş sanat yaklaşımını arasında yerini alan bienallerdendir. İlki 1996 yılında düzenlenen Manifesta her iki yılda bir düzenlenirken, organize edildiği şehir değiştirmektedir. Sırasıyla Rotterdam(1996), Lüksemburg (1998), Ljubljana (2000), Frankfurt (2002), San Sebastian (2004), Nicosia (2006), Trentino-Güney Tyro (2008), Afrika ile Murcia işbirliğinde (2010), Limburg (2012) şehirlerinde düzenlenmiştir. Her iki yılda farklı bir şehirde düzenlenen Manifesta, sanatsal üretimin egemen olduğu merkezler ile diğer Avrupa kentleri arasındaki mesafeyi yaklaştırma amacını taşır. Sanatsal üretimi artıran, verimliliği destekleyen ve Avrupa’da farklı şehirlerde bunu yaşatmayı amaçlar (Manifesta, 2013). Sanatın belli merkezlerde kalmasına karşı çıkar.

Berlin Bienali, 26 Mart 1996 tarihinde Berlin’de KW Çağdaş Sanat Enstitüsü direktörü Klaus Biesenbach’ın öncülük ettiği, koleksiyoncular ve sanat patronlarından oluşan bir grup tarafından oluşturulmuştur. Berlin Bienali’nin genç sanatçıların daha az olduğu bir ekip ile yönetilmesi dikkati çekmiştir. Bir yıl önceki Venedik Bienali’nden esinlenerek iki yılda bir düzenlenmesi kararlaştırılmıştır (Berlin Biennale, 2013).

2.2.3. 2000’li Yıllarda Bienaller

2000’li yıllara gelindiğinde çağdaş sanat etkinlikleri ve bienaller hızla çoğalmaya devam etmiştir. İlki 2001 yılında düzenlenen Yokohama Trianeli Japonya’da modern sanatın önemli bir adımıdır. Yokohama Trianeli üç yılda bir yapılmaktadır (Yokohoma Triennale, 2013). Yokohama Trianeli 2011 yılında düzenlediğinde Yokohama Sanat Müzesi’nde bulunan sergi dünyanın en iyi sergi mekânlarından birisi olarak nitelendirilmiştir (Biennial Foundation, 2013).

Pekin’de 2003 yılında düzenlenmeye başlanan Pekin Bienali Pekin Sanat Ofisi tarafından bienalin sosyal ve kültürel fonksiyonları esas alınarak oluşturulmuş bir bienaldir. Özellikle 2008 yılında olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapan Çin, Dünya Ticaret Örgütü üyeliğini de 2000’li yıllarda gerçekleştirmiştir. Bienal bu atılımlardan sonra dünyaya açılan bir kapı olarak Çin tarafından daha da önemsenmiştir. Daha sonra bienal önemli bir organizasyon olarak ülkede yerini almıştır (Bienial Foundation, 2014). Pekin Bienali son yıllarda ekolojik bir sanatsal tarzı kendisine seçerken, konu ve temalarını ekonomik ve teknolojik gelişmeye paralel olarak ilerleyen dünya düzeninde sınırlı kaynakların verimli kullanılmasına yönelik farkındalıklar yaratmaya çalışarak seçmektedir (Beijing International Art Biennial, 2014).

Bienallerin Avrupa ve Amerika dışında farklı kıtalarda sayılarının artması ve sanat odağının dünyaya yayılması, Avrupa’da bienallerin kurulmasına engel değildir. Xenia Kalpaktsoglou, Poka-Yio, ve Augustine Zenakos, kısaca XYZ olarak adlandırılan kurucular tarafından 2005 yılında kar amacı gütmeyen bienal olarak adlandırılan Atina Bienali Yunanistan’ın Atina kentinde oluşturulmuştur (Athens Biennial, 2014). Atina’da kurulan bienal genç olmasına rağmen oldukça iddialı çalışmalar yapmıştır. Atina Bienali sergilere paralel olarak Avrupa Birliği’nde çağdaş sanat projeleri üretmiş, bienale ait bir radyo kurmuş ve çağdaş sanat için yayınlar çıkartmıştır (Biennial Foundation, 2014). Ayrıca turizm organizasyonlarında bulunan antik çağ çekiciliklerine çağdaş sanat sergilerini ekleyerek gelenekçi ve çağdaş bir anlayışa sahip olmuştur.

2005 yılında Rusya’da Rus Kültür ve Turizm bakanlığı desteğiyle çağdaş Rus sanatının uluslararası sanat dünyasında var olduğunu göstermek ve kitle iletişim araçları, küratörler, sanatçılar, katılımcılar aracılığıyla uluslararası çağdaş sanat diyalogunun Rusya’da güçlenmesini amaçlayan bir yaklaşım ile Moskova Bienali düzenlenmiştir (Biennial Foundation, 2014). Moskova Bienali kar amacı gütmeyen devlet desteği alan ve Rus Kültür Bakanı Catherine de Zegher küratörlüğünde beşinci kez 2013 yılında gerçekleştirilmiştir (Moscow Biennial, 2014). Devlet desteği ve devlet eliyle düzenlenen Rus Bienali’nin farklı bir düzenlenme biçimine sahip olduğu görülür.

2006 yılında ise Singapur’da düzenlenen Singapur Bienali de 2000’li yılların önemli bienallerinden birisidir. Singapur Bienali, Singapur Ulusal Sanat

Konseynin desteğiyle, görsel sanatlarda uluslararası bir merkez ve bölgesel lider olma amacıyla kurulmuştur (Biennial Foundation, 2013).

Görüldüğü gibi bienaller ağdaş sanatın önemli birer geleneği olarak yirminci yüzyıldan itibaren tüm dünyaya yayılmıştır. Bienaller hızla gelişmeye ve sanatın önemli kitlelerce görülebilmek merkezleri olarak daha geniş bir alana yayılmaya devam edecek gibi görünmektedir. Sadece katılımcıların değil, sanatçıların, küratörlerin ve koleksiyonerlerin de bir araya geldiği uluslararası sergiler olan bienaller, sahip oldukları özgün nitelikleri koruyarak, modern sanata etki edecek nc özellikler taşıyan çalışmalar için çaba vermektedirler.

Her bienal düzenlendikleri andan itibaren daha önceki bienallerden farklı olma ve farklı olanı sunma çabasındadır ve çabaları buldukları bölgelerde sergiledikleri kültürel farklılığa dayalı sanat anlayışlarıyla ya da organize edilif biçimleriyle görülebilmektedir. Örneğin Manifesta düzenlenme şekli ile güzel bir örnek olarak gösterilebilir. Her iki yılda bir farklı Avrupa kentlerinde organize edilirken sanatın belli odak noktalarına sıkışmasını önlemeye ve geniş bir sanat coğrafyası yaratmaya çalışmakta olduğu açıkça görülür.

İlk olması nedeniyle Venedik Bienali başlangıç olarak kabul edilirse, bienaller yüz on dokuz yıllık bir geçmişe sahiptir.

2.3. Türk ağdaş Sanatında Turizm ve Bienal İlişkisi

Terim anlamı olarak “ağdaş sanat” yirminci yüzyılın geç dönemlerinde sanatı tanımlamak için kullanılır (Bayrak, 2012). İlk bienal Venedik’te 1895 yılında gerçekleşmiştir. “Turizm” ilk defa 1905 yılında Guyer-Feuler tarafından tanımlanmıştır (uhadar, 2006). Tarihlerle bakıldığında ağdaş sanat için önemli bir olgu olan “bienaller” ile “turizm” terimleri birbirine yakın tarihlerde tanımlanmıştır.

“ağdaş sanat” terimi özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, 1970’li yıllardan sonraki dönemde sanatı tanımlamaktadır (Bayrak, 2012). 1970 sonrası dönemde Avrupa Birliği’nde “turizm” tanımı ise ilk kez 10 Nisan 1984 tarihli Avrupa Birliği raporunda yapılmıştır (Sivil, 2007). Birbirine yakın sürelerde yapılan “turizm” ve “ağdaş sanat” tanımlarının kullanımları yakın geçmişe artmıştır.

Yardımcı (2005: 13), Bienal ve festivallerin büyük birer turistik ürün haline geldiğini söylemektedir. Özellikle çağdaş sanatın günümüzdeki sergileme geleneği haline gelen bienallerin, organize edildikleri kentlerde sahip oldukları turistik çekim gücü yadsınmaz derece de büyüktür. Bu nedenle olacaktır ki bir takım kurumların dikkatini çeken bu durum bu kurumlarca yeni stratejilerin geliştirilmesine neden olmuştur. Örneğin Tasmanya hükümetinin çağdaş sanat turizmi için 2010-2013 yıllarını kapsayan 3 yıllık stratejik planı bu duruma çok güzel bir örnektir. Bu plandaki tanıma göre, çağdaş sanat turizmi; sahne sanatları, görsel sanatlar, edebiyat, el sanatları / tasarım ve müzik gibi ziyaretçi deneyimlerine dayanan bir turizm türüdür (Tourism Tasmania, 2012). Çağdaş sanat turizmi yaratıcı turizmdir; sanatçı katıldığı etkinlik boyunca aktiftir ve sanat eserleri ortaya koyar (Tourism Tasmania, 2012).

Türkiye’de çağdaş sanatın turizm ile ilk ciddi ilişkisi olarak gösterilebilecek örnek Vasıf Kortun ve Charles Esche ortaklığındaki dokuzuncu İstanbul Bienali’nde benimsenen yaklaşımdır. Dokuzuncu Uluslararası İstanbul Bienali’nde “şehrin kimliğine festivali işlemek” düşüncesi, daha geniş kitlelere ulaşmak için turistik turlar düzenlenmesi fikri ortaya çıkmıştır (Morgan, 2011). Morgan’a göre (2011: 30) serginin şehre katılması hususunda düzenlenen bu turlar amacına da ulaştığı sergilerin tıklım tıklım dolu oluşuyla kanıtlanır niteliktedir.

Turizmin ülkeye katkılarından birisi olan imaj katkısı çağdaş sanatın bienaller aracılığıyla sağladığı bir unsurdur. Bienallerin imaj oluşturmada edinebileceği rol oldukça güçlüdür. Stallabrass (2013), bu noktada bienalin iki faydasından söz eder:

- Birinci faydası, akademik çevrelerdeki eleştiri ve ret söylemlerine rağmen kamuoyunda sanat, sıradan kültür ve eğlenceyi aşan bir prestije sahiptir ve evrenselliği işaret eder.
- İkinci faydası ise sanat küreselleşme erdemlerini somutlaştırmakla kalmayarak bunların propagandasını da yapar niteliktedir.

Bugün Türkiye’de ve dünyada karşılaşılan çağdaş sanat turları, turizm ve çağdaş sanatın yakın ilişkisini açıklamada yardımcı birer örnektir. Bu örnekler için Türkiye’den başlamak daha uygun olacaktır.

Örneğin, İzmir’de Tutku Tur’un düzenlediği İstanbul Bienali’ne yönelik turlar mevcuttur. Bu turların programlarında çağdaş müze ve sergi gezilerinin yanı sıra, İstiklal Caddesi’nde yürüyüş turu ile şehir dokusuna karışma ve tarihi İstanbul gezisi sayesinde kültürel bir anlatı oluşturan öğeleri deneyimleme olanakları mevcuttur (İzmir Tutku Tur, 2014). Tutku Tur sadece bienal turları düzenlemekle kalmamış aynı zamanda Uluslararası İzmir Bienali’ne sponsorluk yapmıştır (Bienal İzmir, 2013). Avrupa ve dünya için örnekleri çoğaltmak mümkün olacaktır. İngiltere’de Art Tour, Ben Tour gibi operatörler çağdaş sanat alanında uzman rehberlerin eşliğiyle paket programlar halinde turlar sunmaktadır. Amerika’da National Gallery of Art U.S.A kış döneminde etkinlik olarak rehberli bir biçimde sanatçıların evlerine ya da stüdyolarına bir takım turlar düzenleyerek farklı ve değişik bir anlayış yakalamaktadırlar (Fallart tour, 2013).

“Turizm” ve “çağdaş sanat ilişkisi” iki terimin kullanılmaya başladığı ilk günlerden itibaren güçlenerek artmaktadır.

2.4. İstanbul Bienali

İlki 1987 yılında düzenlenen İstanbul Bienali, Suzan Kendzulak’a göre dünyanın organizasyon açısından en büyük ilk on beş bienali arasında gösterilmektedir. İstanbul Bienali İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı tarafından iki yılda bir düzenlenmektedir.

Genel olarak İstanbul Bienali İstanbul’da düzenlenen festivaller içerisinde ayrı bir yer tutmaktadır çünkü küresel sermayenin kente çekilmesinde ve kentin markalaştırılmasında önemli bir etkinlik olarak görülmektedir. (Yardımcı, 2005).

Türkiye sınırları içerisinde düzenlenen en geniş çaplı sergi olma özelliğini taşıyan İstanbul Bienali birçok sanatçının uluslararası sergilere davet edilmesinde ve uluslararası arenada tanınmasında etkin bir rol oynamaktadır (İKSV, 2014). Sanatçılar için oynadığı bu rolün dışında etkinlik boyunca düzenlenen panel, atölye çalışmaları ve konferanslar sayesinde de eğitici bir rol üstlenmektedir (İKSV, 2014).

İstanbul Bienali, Venedik, San Paulo ve Sydney Bienalleri gibi prestijli bienallerden birisi olarak kabul edilmektedir. Bienalde ulusal temsil modeli tercih edilmezken, katılımcı ve sanatçılar arasında diyalog sağlama modelini benimsemektedir (Biennial Foundation, 2014).

İstanbul Bienalleri'nin düzenlendiği ilk tarihten itibaren sürekli olarak geliştiği ve değiştiği görülmüştür. İstanbul Bienali dünya çapında prestiji artan ve gün geçtikçe daha büyük sanat otoriteleri tarafından kabul gören bir etkinlik olmuştur. Bu bölümde ilerleyen metinlerde İstanbul Bienali baştan sona her biri ayrı ayrı ele alınacak biçimde değerlendirilirken gelişimin ve artan prestijin farkına varılacaktır.

İstanbul Bienali'nin ilk bienalden son bienale kadar düzenlendiği mekânlar ve kavramsal çerçeveleri anlatılacaktır. Bienalin tarihsel süreçler içindeki değişimleri, etkilendiği ve etkilediği çağdaş sanat faaliyetleri ele alınacaktır. Böylelikle turizm için etkili olabilecek noktalar üzerine değerlendirmeler daha sağlıklı yapılabilecektir. Ayrıca 13. İstanbul Bienali gözlem raporlarından elde edilen veriler tur faaliyetlerinin yeterliliği ve ziyaretçilerin tur faaliyetlerine yönelik yaklaşımları için analiz edilmiş ve araştırma bulguları bölümünde yer almıştır.

2.4.1. İlk İstanbul Bienali'nden 13. İstanbul Bienali'ne

İlki 1987 yılında düzenlenen İstanbul Bienali'nin küratörlüğünü ve 2.İstanbul Bienali'nin küratörlüğünü Beral Madra yapmıştır. İlk iki bienalde küratör kavramı yerine genel koordinatör kavramı kullanılmıştır. 3.İstanbul Bienali bir yıl gecikmeli olarak 1992 yılında yapılmıştır. Gecikmenin nedeni ise Körfez Savaşının bu tarihte patlak vermesidir. Bugüne kadar 13 defa düzenlenen İstanbul Bienali düzenlendiği her dönemde farklı anlayışların gelişmesine ve gelişen anlayış ile birlikte çeşitli değişikliklere maruz kalmıştır (Yardımcı, 2005). Özellikle 1995 yılında düzenlenen ve 9.İstanbul Bienali'ne kadar süren anlayışa göre bienaller yabancı küratörlerce düzenlenmiştir. 9.İstanbul Bienali ise ilk kez bir yabancı küratör ve bir Türk küratörün birlikte çalışarak oluşturdukları bir bienaldir. Üçüncü bienalde “küratör” ve “genel koordinatör” tanımlamalarının yerine “yönetici” tanımlaması kullanılmıştır. Dördüncü bienal sonrasında ise hep küratör tanımlaması kullanılmıştır.

İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nın bugüne kadar düzenlediği İstanbul Bienalleri' nin küratörleri, kavramsal çerçeveleri, düzenlenme yılları şu şekilde sıralanır (İKSV, 2014) :

- 1987 *Geleneksel Yapılarda Çağdaş Sanat, Genel Koordinatör: Beral Madra (Türkiye)*
- 1989 *Geleneksel Çevrede Çağdaş Sanat, Genel Koordinatör: Beral Madra (Türkiye)*
- 1992 *Kültürel Farklılık Yönetici: Vasıf Kortun (Türkiye)*
- 1995 *“ORİENT-ATIÖN- Paradoksal Bir Dünyada Sanatın Görünümü” Kùratör: Rene Block (Almanya)*
- 1997 *"Yaşam, Güzellik, Çeviriler / Aktarımlar ve Diğer Güçlükler Üzerine" Kùratör: Rosa Martinez (İspanya)*
- 1999 *"Tutku ve Dalga" Kùratör: Paolo Colombo (İtalya)*
- 2001 *"Egokaç – Gelecek Oluşum için Egodan Kaçış" Yuko Hasegawa (Japonya)*
- 2003 *"Şiörsel Adalet" Kùratör: Dan Cameron (ABD)*
- 2005 *"İstanbul "Kùratör: Charles Esche (İngiltere) ve Vasıf Kortun (Türkiye)*
- 2007 *"İmkânsız Değil, Üstelik Gerekli: Küresel Savaş Çağında İyimserlik" Kùratör: Hou Hanru (Çin/Fransa)*
- 2009 *"İnsan Neyle Yaşar?" Kùratör: What, How &for Whom / WHW (Hırvatistan)*
- 2011 *"İsimsiz (12. İstanbul Bienali), Kùratör: 2011"Kùratör: Adriano Pedrosa ve Jens Hoffmann*
- 2013 *"Anne Ben Barbar mıyım? "Kùratör: Fulya Erdemci (Türkiye)*

3. İstanbul Bienali Vasıf Kortun tarafından yönetilmiştir ve bienalde “Kültürel Farklılığın Üretimi” konseptiyle bienale katılan ülkelerle bir kavramsal çerçeve oluşturulmuştur (İKSV, 2014). 3.İstanbul Bienali’nde mekân olarak

Feshane’de eski bir tekstil fabrikası kullanılmıştır ve Feshane 15 ülkeden 65 sanatçının eserlerine ev sahipliği yapmıştır.

11 Kasım - 10 Aralık 1995 tarihleri arasında ziyarete açılan 4. İstanbul Bienali’nde bienalin ulusal olmadığı vurgusu ile farklı ülkelerden olan fakat ülkesinde sanatsal faaliyetlerde bulunmayan sanatçılar seçilmeye çalışılmıştır ve dünyanın birçok yerinden 110’un üzerinde sanatçı etkinliğe katılmıştır (İKSV, 2014). Bienalin anlamı ve kavram olarak ortaya çıkışı sanatın evrenselliği 4.İstanbul Bienali boyunca sorgulanmış ve işlenmiştir. 4.İstanbul Bienali’nde küratörlüğü Rene Block üstlenmiştir (İKSV, 2014). Küratörün ifadesiyle doğu ve batı arasında paradoksal bir ütopya kurmak için en uygun konum İstanbul’dur (İKSV,2014).

4. İstanbul Bienali’nde sergi mekânı olarak Antrepo, Aya İrini, Atatürk Kültür Merkezi ve Yerebatan Sarnıcı kullanılmıştır. Antrepo ana sergi mekânı olurken, mekâna ayrı bir önem yüklenmiştir çünkü bienalin temasına uygun biçimde, Antrepo eski İstanbul’u görürken aynı zamanda Asya kıtasını gören bir konumda bulunmaktadır (İKSV, 2014).

4. İstanbul Bienali ayrıca bienaller tarihinin 100. yılında düzenlenmiştir. Rene Block açılış konuşmasında İstanbul’un konum olarak sahip olduğu eşsizliği dile getirirken “Orient” temasını belirlemesinde Fransızca ve İngilizcedeki “Orientation”, Almandadaki “Orientierung” kelimelerinden etkilendiğini belirtmiştir (İKSV, 2014). “Orient” anlam olarak başlangıcı ifade ederken İstanbul’un batının doğusu olması nedeniyle bir başlangıç olarak kabul edildiği görülmüştür.

5. İstanbul Bienali, düzenlenen diğer bienaller gibi farklılık ve özgünlük anlayışını sürdürmüştür.5 Ekim ve 9 Kasım 1997 tarihleri arasında ziyaretçilere kapılarını açmıştır. Doğu ve batı arasında bir kapı olarak görülen İstanbul kentine ulaşım noktaları; daha net bir ifade ile İstanbul’un ilk giriş noktaları olan havaalanları, tren istasyonları, Boğaz Köprüsü, tarihi İstanbul Surları ve tarihi İstanbul Giriş Kapıları bienal için sergi mekânları olarak kullanılmıştır (İKSV, 2014). 5. İstanbul Bienali çağdaş sanat anlayışında sanatçılar ve izleyici arasında verimli ve eleştirel bir diyalog kurma amacındadır (İKSV, 2014).

5. İstanbul Bienali'nde ana mekân Topkapı Sarayı bahçesinde bulunan Darphane-i Amire'dir. Kullanılan diğer sergi mekânları, Aya İrini Müzesi, Yerebatan Sarnıcı, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi merkezi, Sirkeci Garı, Haydar Paşa Garı, Kız Kulesi, Atatürk Havalimanı, The Marmara Oteli, Pera Palace Oteli, Karanfil köy Akatlar, Taksim ve Sultan Ahmet meydanlarıdır. Mekân seçimleri ile sanat ve kent arasındaki bağlantı vurgulanmak istenmiş, ziyaretçiler için bir güzergah çizilmiştir (İKSV, 2014).

“Tutku ve Dalga” İstanbul kentinin doğu ve batı arasında kesişerek üstlendiği mecazi kapının sadece doğu ve batı ile sınırlı kalmadan kuzey-güney arasında üstlenilmiş bir fonksiyonunun da olduğunu vurgulayan bir kavramsal çerçevedir ve 6. İstanbul Bienali'nin diğer bienallerden farklı kılmıştır. Bienalin küratörü Paolo Colombo'dur.

İstanbul birçok dilin konuşulduğu çok dilli bir kent olurken, çok dillilik sahip olduğu kültürel zenginliğin kaynaklarından biri olarak ortaya çıkar. 17 ve 30 Ekim 1999 tarihleri arasında düzenlenen 6. İstanbul Bienalinde kullanılan üç mekân vardır. Ana mekân olarak Dolmabahçe Kültür Merkezi kullanılmıştır ve iki boyutlu eserlerin büyük çoğunluğu burada sergilenmiştir. Bienalin diğer mekânları ise Aya İrini Müzesi ve Yerebatan Sarnıcı'dır (İKSV,2014). 6. İstanbul Bienali'nin düzenlediği yıl 17 Ağustos 1999 depremi meydana gelmiştir bu nedenle bienal depremedelere yönelik yardım çabalarına yoğunlaşmıştır (8. İstanbul Bienali, 2003).

7. İstanbul Bienali, 2000'li yıllarda yaygınlaşan internet ağının etkisiyle bienale ait web sayfasının oluşturulduğu ilk İstanbul Bienali'dir. 22 Eylül ve 17 Kasım 2001 yıllarında düzenlenmiştir ve daha sonrasında düzenlenen tüm bienallere yönelik web sayfaları hazırlanmıştır. 7. İstanbul Bienali'nin küratörü Yugo Hasekawa'dır ve “Ego Kaç” kavramsal çerçevesi ile batının bireyselliği ve işbirlikçiliği, doğunun doğa ile birlikte var olma ve bilinç paylaşımcılığının kesiştiği noktada çeşitli vizyonların ve stratejilerin önerildiği görülmüştür (7. İstanbul Bienali, 2001). Bienale 22 ülkeden 63 sanatçı katılmıştır. Bienalde, Topkapı Sarayı, Darphane-i Amire, Aya İrini Müzesi, Yerebatan Sarnıcı, Beylerbeyi Sarayı Müzesi, Platform: Osmanlı Bankası Güncel Sanat Merkezi, Kız Kulesi, Çemberlitaş Hamamı, Billboardlar, Atlıklarınca Anaokulu, Tüyp Sergi salonu önu gibi İstanbul'un hem modern hem de tarihi birçok mekânı kullanılmıştır.

2003 yılına gelindiğinde 20 Eylül ve 16 Kasım tarihleri arasında İstanbul Bienali 8. kez düzenlenmiştir. 8. İstanbul Bienali küratörü Dan Cameron'dur ve "Şiirsel Adalet" bienalin kavramsal çerçevesidir. Dan Cameron bir romandan esinlenerek kurduğu bu konseptte, küreselleşen dünyada adalet duygusunun iki zıt kelime arasındaki çatışmasına atıfta bulunmaktadır. Atıfta bulunduğu zıtlıkta bir katilin yine bir diğer acımasız yöntem olan idam ile öldürülmesindeki adalet arama ve adaleti sağlamadaki yöntemlerini sorguladığı görülmektedir (Cameron, 2003).

8.İstanbul Bienali boyunca Ayasofya Müzesi için rehberli turlar yapılmıştır. Şehrin turistik çekim yerlerinden bazıları da sergi mekânı olarak kullanılmıştır. Örneğin, Tophane-i Amire, Yerebatan Sarnıcı, Ayasofya Müzesi gibi tarihi ve turistik alanlar bienalde sergi mekânı olarak kullanılmıştır. Ayrıca 8.İstanbul Bienali'nde kullanılan mekânlar Antrepo, Tophane-i Amire, Yerebatan Sarnıcı, Ayasofya Müzesi, Garanti Platform Güncel Sanat Merkezi'dir. Bununla birlikte bienalde kamusal alan projeleri yapılmıştır ve kamuya açık yedi alanda eserler sergilenmiştir. Eserlerin sergilendiği mekânlar ve eserlerin sanatçıları şunlardır:

- Deneme Bilim Merkezi, Taksim, Bruna Esposito,
- Çağoğlu Hamamı, Lucia Koch,
- Yön Tabelaları, kentin içindeki çeşitli yön tabelaları kullanılmıştır, Rogellio Lopez Cuenca,
- İstiklal Caddesi, Galatasaray, Cildo Meireless,
- Büyük Valide Han,
- Billboardlar, Cumartesi Buluşmaları, Oda Projesi,
- Perşembe Pazarı, Karaköy, Doris Salcedo.

16 Eylül ve 30 Ekim 2005 tarihinde ilk kez iki küratör ortaklığında gerçekleştirilen 9. İstanbul Bienali'nde yardımcı küratörlerde bulunurken bienalin kavramsal çerçevesi "İstanbul" olarak belirlenmiştir. İstanbul'un tarihsel bağlarının bulunduğu Kahire, Berlin, Priştine, Almatı gibi kentlerden sanatçıların

davet edildiği bienalde, sanatçıların yarısı bir ila altı ay arasında değişen sürelerde İstanbul'da kalmaları için davet edilmiştir (9. İstanbul Bienali, 2005).

9.İstanbul Bienali'nde tarihi anıtlar yerine kentteki gündelik hayatla daha çok ortak noktası bulunan Beyoğlu ve Galata mahallelerindeki alanlar tercih edilmiştir. Mekânlar sırasıyla; Deniz Palace Apartmanı, Garanti Binası, Antrepo, Bilsar Binası, Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi, Garibaldi Binası'dır. Ayrıca 9.İstanbul Bienali çeşitli projelere de sahiptir. "Misafirperverlik Alanı" adı Antrepo ikinci katta yer alan ve iki sergiden oluşan projede bienalin açılış günlerindeki basın toplantıları, kitap tanıtımları ve partiler burada yapılmıştır (9. İstanbul Bienali, 2005). Bu bienalde rehberli turlar, bienal boyunca her gün Garanti Binası, Deniz Palas ve Tütün Deposu'nda 11.00 – 13.30 – 15.00 – 16.30 saatlerinde gerçekleştirilmiştir.

2005 yılında düzenlenen 9. İstanbul Bienali dünyada bienallerin giderek yaygınlaştığı bir dönemde farklı ve benzersiz bir deneyimi vaat etmiştir. Kentin tarihi mekânları kullanılsa da kentin yaşamsal ve kente ait alanlarının kullanılması turizm-bienal ilişkisinde farklı bir çekim yaratmaktadır. Yarattığı çekim kentlerin gündelik yaşamları içerisinde farklı ve öz kültürü temsil eden yaşamak amacıyla gelen kültürü tanıma faaliyetlerinde bulunan ve bugün eğitim olanakları ile desteklenen bir turizm faaliyetini sunmaktadır.

10. İstanbul Bienali uluslararası düzeyde oldukça ilgi gören bir bienal olmuştur. Bienal 8 Eylül ve 4 Kasım 2007 yılında gerçekleşmiştir. 35 Ülkeden 600'e yakın basın mensubunun ziyaret ettiği 10. İstanbul Bienali, New York Times (ABD), Wall Street Journal (ABD), La Repubblica (İtalya), Frankfurter Allgemeine (Almanya), Le Monde (Fransa), El Pais (İspanya) Il Manifesto (İtalya), Volkskrant (Hollanda), Süde deutsche Zeitung (Almanya) gibi ülkelerinde yüksek traşa sahip gazetelerin muhabirleri tarafından takip edilmiştir. Gazetelerin dışında, Art in America (ABD), Art Forum (ABD), Art Press (Fransa), Art Forum (ABD), Frieze (İngiltere), The New Yorker (ABD), Art (Almanya), L'Hebdo (İsviçre), Art Monthly (İngiltere), Tema Celeste (İtalya), Spike (Avusturya), Art Asia Pacific (ABD), Bidoun (ABD), Art News (İngiltere) gibi dergilerin eleştirmenleri de İstanbul Bienali'ni ziyaret etmişlerdir (10.İstanbul Bienali, 2007).

İstanbul Bienali'nin yabancı ülkelerde bilindiği kadar Türkiye'de de bilinmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde üniversite

öğrencileri için bienalin ücretsiz olması, çocuklar içinde atölye çalışmalarının yapılması ve farklı şehirlerde paralel etkinlikler adı verilen panellerin düzenlenmesi örnek gösterilebilir. 10. İstanbul Bienali toplamda 91000 kişi tarafından ziyaret edilmiş, bienal boyunca etkinliklerin maddi boyutu Koç Holding tarafından üstlenilmiştir (10. İstanbul Bienali, 2007). 10. İstanbul Bienali'nin "İmkânsız Değil, Üstelik Gerekli, Küresel Savaş Çağında İyimserlik" kavramsal çerçevesidir. Bienal'in küratörü Hou Hanru'dur. Bienal 8 Eylül- 4Kasım 2007 tarihleri arasında yaklaşık iki ay sürmüştür. Bienali 6000 yabancı ziyaretçi gezmiştir 18000 üniversite öğrencisi ücretsiz girdikleri bienali ziyaret ederken öğrenciler sadece İstanbul'dan değil İstanbul'un dışından da sergiye gelmiştir. Ayrıca 7000 ziyaretçi rehberli turlara bienal boyunca katılmıştır.

10. İstanbul Bienali için kullanılan mekânlar sırasıyla Atatürk Kültür Merkezi (AKM), İMÇ İstanbul Manifaturacılar Çarşısı, Antrepo No:3, Santral İstanbul ve Kadıköy Halk Eğitim merkezleridir. Bienal boyunca mekânları gezebilmek için 15 bienal rehberi görevlendirilmiştir. Bienal rehberleri sergi alanları konusunda eğitilmiş ve eserleri yakından tanıyan bireylerdir. Bienali gezerken bienalin üstünde durduğu noktalar üzerine vurgu yaparken, genel süreçler hakkında bilgi veren yetkili ağızlardır. Ayrıca ilk kez "Uykusuz Gece" adlı proje ile Antrepo No: 3, ana merkez olmak üzere farklı etkinlikler düzenlenirken, "Rüya Evi" adı verilen Koçtaş sponsorluğundaki bir evde özel sanatçı performansları düzenlendiği görülür (10. İstanbul Bienali, 2007). Aslında 10. İstanbul Bienali dünyada yaygınlaşan bienaller furyasında yerini daha sağlam biçimde almak için yaratıcı ve etkili çalışmaların yapıldığı bir bienaldir. Bienal boyunca düzenlenen etkinlikler hem sanatı ülke içinde daha yaygın bir hale getirmenin hem de İstanbul Bienali'nin, Documenta, Venedik ve San Paulo gibi dünyadaki diğer bienaller arasında anılabilmesinin çabası olarak görülebilir.

11. İstanbul Bienali 2009 yılının 12 Eylül ve 8 Kasım tarihlerinde düzenlenmiştir. "İnsan Neyle Yaşar?" bienalin kavramsal çerçevesidir ve WHW/What&How for Whom (Ne, Nasıl ve Kimin İçin) bienalin küratörüdür. WHW/ What&HowforWhom11. İstanbul Bienali (2009), resmi internet sayfasında şu şekilde tanıtılmaktadır:

What, How & for Whom (WHW) kurulduđu 1999 yılından bu yana çalışmalarını Hırvatistan'ın Zagreb kentinde sürdüren bir küratör kolektifi ve kâr amacı gütmeyen bir görsel kültür kuruluşudur. WHW, Ivet Ćurlin, Ana Dević, NatašaIlić ve Sabina Sabolović'ten oluşmaktadır. Kolektif, 2003 yılından bu yana Zagreb belediyesine bađlı kâr amacı gütmeyen Nova Galerisi'ni yönetmektedir.

11. İstanbul Bienali'ni ziyaret eden 25000'e yakın üniversite öğrencisi bir önceki bienal etkinliğine göre artış göstermiştir. Ayrıca yabancı basının odağı olan 11. İstanbul Bienali toplamda 6000 yabancı ziyaretçiyi ağırlamış 4000'e yakın küratör, koleksiyoner, müze ve galeri yöneticisini İstanbul'a getirmiştir. Toplamda 101000 ziyaretçi tarafından gezilen 11. İstanbul Bienali geçen bienale göre ziyaretçi sayısını arttırmıştır. Türkiye içerisinde en büyük çağdaş sanat etkinliği olma özelliğini taşıyan İstanbul Bienal'i uluslararası basında sahip olduğu ilgi ve prestiji arttırmıştır. Bu durumu en iyi kanıtlayan, İtalya'dan Rai 1, Fransa'dan Arte, Almanya'dan Deutsche Welle, İspanya'dan TVE, Hollanda'dan VPRO, Yunanistan'dan ERT ve Polonya'dan TVS gibi kanalların 11. İstanbul Bienali ile ilgili programlar yapmasıdır (11.İstanbul Bienali, 2009).

Bienal boyunca rehberli turlar bienal ziyaretçileri için bir seçenek olarak sunulmuştur ve rehberli bienal turu bu tarihten itibaren diğer bienaller içinde bir gelenek haline gelmiştir.

Antrepo, Feriköy Rum Okulu, Tütün deposu 11. İstanbul Bienali için kullanılan mekânlardır. Feriköy ilköğretim okulu ilk kez bir sanat sergisine ev sahipliğı yapmıştır. Bienal boyunca düzenlenen "paralel etkinlik" kavramı bu bienal ile devam etmiştir. Mardin, Çanakkale ve Diyarbakır'da süren etkinlikler söyleşiler, paneller ve film gösterimlerinden oluşmuştur.

17 Eylül ve 13 Kasım 2011 yılında düzenlenen 12. İstanbul Bienali kavramsal çerçevesini "İsimsiz" olarak belirlemiş Amerikalı Küba asıllı sanatçı Felix Gonzales-Torres'in eserlerini çıkış noktası olarak almıştır (12.İstanbul Bienali,2011). Daha bireysel bir anlayışın hâkim olduğu 11. İstanbul Bienali diğer bienallerden bu yönüyle ayrılmıştır. Sadece Antrepo No:3 ve Antrepo No:5 olarak iki mekânda gerçekleşen sergiler gruplar halinde ya da tek başlarına sunulmuştur.

Adriano Pedrosa ve Jens Hoffman k rat rluğinde gerçekleşen 12. İstanbul Bienal’inde 9.İstanbul Bienali’nde olduğu iki küratörün ortak çalışmasıyla yapılmıştır. 12. İstanbul Bienali toplamda 110 000 ziyaretçi tarafından gezilmiştir (İKSV, 2014). Yıllar içerisinde prestiji artan İstanbul Bienali için The Independent Gazetesi’nin 14 Eylül tarihli sayısında, New York MoMA’nın direktörü Glenn Loire’nin “*Yıllar içinde statüsü giderek artan İstanbul Bienali’nin, Venedik Bienali’ni de geride bırakarak, dünya sanat ajandasının en cazip etkinliği olduğu*” konusundaki yorumu İstanbul Bienali’nin gelmiş olduğu noktayı göstermektedir (İKSV, 2011). Ayrıca The Guardian Gazetesi yazarı Fiachra Gibbons, 21 Eylül tarihli haberde “12. İstanbul Bienali’nin, bugüne kadarki İstanbul Bienalleri arasında en iyisi” olarak tanımlandığına ve etkinliğin “İstanbul’un kültürel güç olarak yükselmesindeki en büyük gösterge” olduğuna yönelik yorumlar yapmıştır (İKSV,2011). Tüm bu haberler İstanbul Bienali’nin geldiği noktayı özetleyen cümlelerdir.

2000’li yıllarda giderek artan bienal sayısı ağdaş sanatın ülkelere sağladığı düşünülen prestijin, ekonomik beklentilerin, iyi bir imajın sonuçları olarak görülebilir. Sayının artması rekabetçi bir anlayışında gelişmesine neden olmaktadır. İstanbul Bienali bugün dünya basınında edindiği yeri ile bu rekabetçi ağdaş sanat ortamında kendisine üst noktalarda yer bulmaktadır.

Türkiye’de kültürel öğelerin ve yerel zenginliklerin fazlalığı tartışmasızdır fakat alternatif bir turizm dalının yaratılma imk nının da bulunduğu açıkça görülebilmektedir. İlerleyen bölümde 13. İstanbul Bienali incelenirken bienalin sunduğu turistik imk nların açıklanması amaçlanmaktadır.

2.4.2. 13. İstanbul Bienali

13. İstanbul Bienali diğer bienallerden farklı olarak ücretsiz düzenlenmiştir. Bienalin  cretsiz düzenlenmesi, Küratör Fulya Erdemci’nin kamusal bir alana ulaşabilme amacını taşır. 14 Eylül ve 20 Ekim 2013 tarihleri arasında düzenlenen bienalin küratörü Fulya Erdemci’dir. Kavramsal erevesi şair Lale M ld r’ n “Anne Ben Barbar mıyım?” şiiriyle aynı adı taşımaktadır.

Bienalde Antrepo no:3, ARTER, SALT Beyoğlu, İM (İstanbul Manifaturacılar arşısı) 5533 ve Galata Rum İlk retim Okulu olmak üzere beş sergi alanı kullanılmıştır. 13. İstanbul Bienali 337.429 ziyaretçi tarafından

gezilerek İstanbul Bienalleri içerisinde ziyaretçi sayısı en yüksek bienal olmuştur. Farklı kuşaklardan ve coğrafyalardan 88 sanatçı bienale katılmıştır.

13. İstanbul Bienali kamusal bir alan yaratmayı amaçlayan ve kamusal alanda insanların “kentsel dönüşüm” gibi projeler ile yok ettikleri tarihi ve kültürel öğelerin ironisini sunan bir bienaldir. 13. İstanbul Bienali’nin kavramsal çerçevesi “Anne ben barbar mıyım?”, çocuksu ve bir o kadar keskin bir ifade taşır. Bu ifade bireylerde çevreye ve hayata dair farkındalık yaratmak ister.

Plan aşamasında iken bienal sergi alanı olarak düşünülen Sulu kule, Tarla başı, Gezi Parkı ve Atatürk Kültür Merkezi daha sonra değiştirilmiştir. Haziran ayında meydana gelen Gezi Parkı eylemleri bu değişimin nedenidir.

13. İstanbul Bienali boyunca rehberli turlar diğer bienallerde olduğu gibi devam etmiştir. Galata Rum İlköğretim Okulu, Antrepo No:3 ve ARTER mekânları rehberli olarak gezilebilen mekânlardır. Ayrıca bienal için hazırlanmış bienal rehberi Galata Rum İlköğretim Okulu, Arter ve Antrepo mekânlarında bulunan bilgi masalarından temin edilebilmiştir.

13. İstanbul Bienali uluslararası basında da oldukça ilgi görmüştür. Yurt dışında İngiltere’den Financial Times gazetesinde yazar Rachel Spence, The Guardian gazetesinde David Batty, Amerika’da The New York Times / International Herald Tribune gazetesinde Rachel Donadio, İspanya’da El Pais gazetesinde Estrella de Diego, El Mundo gazetesinde Javier Hontoria, Almanya’da Die Welt gazetesinde Kolja Reichert, Fransa’da Le Monde gazetesinde Harry Bellet, İsviçre’de Neue Zürcher Zeitung’un gazetesinde Samuel Herzog gibi yazarlar bienali haberlerine konu etmişlerdir (İKSV Bienal, 2013). Böylesine büyük bir ilginin yurtdışında görülebilmesi ve ülkelerin yüksek trajlı gazetelerinde bienalin haber olabilmesi İstanbul Bienali’ne olan merakı ve ilgiyi arttırabilmektedir. Özellikle bienale ilişkin yorumların yapıldığı haberler sayesinde Avrupa ve Amerika ülkelerinde potansiyel ziyaretçilerin dikkatini çekebilme ve bir sonraki etkinlik için ziyaretçilerin bienale katılımlarını ve İstanbul şehrini de ziyaret edebilmelerini teşvik etmektedir. Örneğin Almanya’da Die Tageszeitung yazarı IngoArend17 Eylül 2013 tarihli yazısında, 13. İstanbul Bienali’nin ücretsiz düzenlenmesiyle hedeflediği kamusal alana ulaştığını söyleyen yazısı Alman ziyaretçilerin ilgi ve merakını arttırmaya yardım eden yazılardan birisidir (İKSV Bienal, 2013).

Gazete ve dergilere haber olmanın dışında yurtdışında birçok tv kanalı tarafından da bienale ilişkin özel yayınlar düzenlenmiştir. CNN International, Alman ARD TV ve Deutsche Welle, İngiliz BBC World Service, İspanyol RTVE, Fransız ARTE, Çin televizyonu, CCTV ve Bulgaristan Ulusal Televizyonu bu kanallardan bazılarıdır. Ayrıca İsveç, Avustralya, Polonya, İsviçre, Danimarka, Fransa, Almanya gibi ülkelerin radyo kanallarına da özel yayın ve programlar hazırlamıştır.

Türkiye dışında sahip olduğu etki ile 13. İstanbul Bienali'nin turizm için yarattığı çekiciliğin ve tanıtımın yadsınamaz katkısı dikkati çekmektedir. Çünkü yurtdışında büyük çaplı gazetelere haber ve tv kanallarının programlarına konu olabilen Türkiye'de düzenlenen çok fazla etkinlik bulunmamaktadır.

2.5. Etkinlik Turizmi ve Etkinlik Turizmi İçerisinde Bienaller

Etkinlik turizmi büyüyen ve gelişen bir alan olarak dünya kamuoyunda dikkati çekmiştir ve kısa bir süre öncesine kadar dünya turizmi içinde yerini almaya başlamıştır. 1960'lı yıllarda politik ve sosyolojik anlamda akademik çalışmalara konu olan etkinlikler turizm ile tam anlamıyla 1980'li yıllarda bağdaştırılmıştır (Getz, 2008). Yapılan ilk çalışmalar etkinlik turizminin ekonomik etkileri üzerine olmuştur. 1983 yılında Gartner ve Holecek yılda bir kere düzenlenen fuarların turizm üzerine ekonomik etkileri üzerine bir araştırma yapmıştır. Belki de ekonomik etkileri göz önüne alındığında etkinlik turizmine daha çok dikkat çekilebilir ve sonraki çalışmalarda bu konunun daha da çok ele alınmasına neden olabilir. Örneğin, 1990'lı yıllar ve sonrasında yapılan çalışmalarda etkinliklerin turizm açısından yarattığı etkilerin sadece ekonomik anlamda olmadığı aynı anda kültürel paylaşım, toplumsal yapı, ulusal kimlik gibi kültürün önemli unsurları üzerine etkileri olduğu da görülmüştür (Getz, 2008). 1990'lı yıllara ait çalışmalar içerisinde özel etkinlikler ve turizm alanındaki ilk ve önemli çalışmalardan birisi Donald Getz tarafından yapılmıştır. Sonraki yıllarda çalışmaları etkinlik turizmi ve etkinlik yönetimi alanında devam etmiştir.

Etkinlik turizmi denildiğinde genellikle geniş ve kapsamlı bir alandan bahsetmek mümkündür. Getz (2008); turizm yönetimi ve etkinlik yönetiminin ayrı birer konu olduğunu belirtmiş ve buna göre belli ayrımlardan bahsetmiştir. Etkinlik yönetimi çalışmaları genellikle etkinliklerin yönetim, dizayn ve üretimi hakkındadır. Turizm yönetimi çalışmaları ise gelişim ve turizmi tutundurma

faaliyetleri üzerine yapılmıştır. Ayrıca turizm yönetimi çalışmaları seyahat ve etkinlik turistlerini anlamak üzere yapılır. Tam tersine etkinlik yönetimi çalışmalarında ise planlanan etkinlik deneyimleri ve deneyimlere bağlı anlamları araştırılır (Getz, 2008).

Burada “etkinlik yönetimi” ve “turizm yönetimi” arasındaki ilişki etkinlik turizmi, etkinlik yönetimi için bir pazar, destinasyon içinse etkinlikler yoluyla sağlanan gelişme olarak tanımlanarak belirtilmektedir (Getz, 2008).

2.5.1. Etkinlik Turizmi

Tüketiciler açısından etkinlik turizmi ve destinasyonlar için etkinlik turizmi nedir soruları iki perspektifli bir tanımın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Tüm yaklaşımlar ele alındığında etkinlik turizmini destinasyon açısından anlayabilmek ve tanımlayabilmek için; çekim olarak etkinlikler, animasyon olarak etkinlikler, destinasyon pazarlama, markalama ve etkinlikler, imge yaratmada etkinlikler ve kataliz olarak etkinlikler olarak beş ana faktöre bakılır. Tüketici açısından yapılacak olan tanımda ise kültürel etkinlik turisti kimdir anlayabilmek gerekir (Getz, 2007: 138).

2.5.1.1. Destinasyon Açısından Etkinlik Turizmi

Etkinlik turizmi, destinasyon pazarlamada, destinasyona yönelik imge oluşturmada ve destinasyon markalamada etkileri olan bir alandır. Anlamlı bir destinasyon pazarlama stratejisi oluştururken göz önüne alınacak olan etkenler başarı için gerekli olacaktır.

Çekim Aracı Olarak Etkinlikler

Uluslararası alanda birçok insanın doğal ve tarihsel güzellikler dışında seyahat etmesini sağlayan bir diğer çekimin festivaller, spor etkinlikleri, sanatsal aktiviteler; yani kısaca etkinlikler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Basit biçimde etkinlik turizmi seyahat etmeyi sağlayan, uzun konaklamalar yaratan ve aynı zamanda kültürel bir zenginlik olan yerel restoranlarda farklı lezzetlere kapılar açan bir anahtar olarak ele alınabilir. Etkinlik turizminin çekimsel gücü ve çekiciliğini ölçebilmek içinse getirdiği turist sayısına, etkinlik turistlerinin seyahat sıklığına ve ekonomik anlamda etkinliğin

düzenlendiği bölgedeki ekonomik katkısına bakılabilir (Getz, 2007: 140). Fakat ölçülebilir boyutta ele alındığında etkinlik turizmindeki temel sorunun etkinliklerin belli bir dönemi kapsamaması olduğu da unutulmamalıdır.

Genel olarak etkinlikler büyük sponsorlar, yatırımlar ve çevresel kaynakların kullanımı ile bağdaştırılacak önemli etkilere sahiptir. Bölgenin kültürel anlamdaki zenginliği ve tarihsel dokusu etkinliklerle sağlanan çekimsel güç ile destinasyon tanımına olan etkisinden de bahsedilir.

Eren (2010), İstanbul Bienali örneği ile sanatsal bir etkinlik olarak bienalin ülke tanıtımına olan etkisini incelediği çalışmada etkinliklerin destinasyon tanıtımına yönelik etkilerini değerlendirmiştir.

Etkinliklere katılan turist kalitesi üzerindeki vurgu ile etkinlik turizminden yüksek fayda elde etmek ve turizm potansiyelini geliştirmek üzerinde özellikle durulan noktalardandır (Getz, 2007). Böylelikle etkinliklerin devasa mega etkinliklere dönüşmesi ve destinasyona seyahatlerde süreklilik sağlanabilecektir.

Animasyon Olarak Etkinlikler

Bir animatör olarak etkinlikler tıpkı yeniden yaratılmış bir destinasyon resmi çizer. Burada etkinliğin gösteri boyundan çok etkinliğin bölgeye kazandırdığı faydalardan bahsedilir. Tam olarak nasıl bir faydadan bahsedileceğini anlamak için etkinlik bölgesindeki tüm müzeler, tarihsel yapılar, kültürel miraslar, arkeolojik alanlar, geleneksel pazarlar, alışveriş merkezleri, spor merkezleri, stadyumlar, kongre merkezleri, tema parkları gibi sayılan bütün alanları ele almak gerekir. Tüm bu alanlar etkinlik turizmi içerisindeki programlarda geliştirilip kullanılabilir özel ilgi alanlarıdır. Burada “animasyon” denilen olgunun etkinlik turizmine nasıl etkide bulunduğu görülebilir. Örneğin 13. İstanbul Bienali sırasında yapılan gözlemlerde bazı turistlerin bienali bilmeden geldikleri ve İstanbul’da Sultan Ahmet Meydanı, Topkapı Sarayı gibi tarihsel ve kültürel miras alanlarına yaptıkları ziyaret sonrasında, bienal ilgilerini çekmiştir ve sergi alanlarına ziyarette buldukları görülmüştür. Ayrıca ziyaret sonrasında bienale özel tasarlanan hediyelik eşya ürünlerinden satın aldıkları fark edilmiştir. Ayrıca bu gözlem sırasında İstanbul’a bienal amacıyla gelen bazı ziyaretçilerin İstanbul’un tarihi ve kültürel zenginliğine dair yorumlar yapmış ve ziyaretlerinin

tekrarını dile getirmiştir. Getz (2007: 141), animatör olarak etkinlik turizmindeki yaratıcılığın büyük faydaları olduğunu belirtmiş ve şu şekilde dile getirmiştir:

-Çekim yerine gelen ziyaretçilerin ilgi alanları farklı olabilir fakat farklı ilgi alanlarına hitap eden seçenekler zenginlik oluşturur.

-Etkinlik turistlerinin ziyaretlerini tekrarlama yönünde onları cesaretlendirir.

-Destinasyonun çekimsel özelliği olan etkinliği doğrultusunda yapılan yayınlarında şehrin ya da bölgenin diğer çekimsel özelliklerinden bahsedilebilir.

-Etkinlik turistlerinin daha uzun kalmaları ve daha çok para harcamaları yönünde teşvikte bulunur ve hedeflenen etkinlik turistleri için özel bir destinasyon olur.

Destinasyon Pazarlamada: Markalama ve Eş-Markalama

Herhangi bir destinasyonu pazarlamada o yerin sahip olduğu turistik çekim merkezi özellikleri destinasyon pazarında etkili bir yer edinmektedir. Özellikle yapılan araştırmalarda etkinliklerin destinasyona sağladığı katkıları ele alırken turist kalitesini, bölgesel yatırımları, etkinlik turizmi faaliyetlerini ve bölgesel kalkınmada önemli bir yere sahip yaşam kalitesini arttıran etkilerden bahseden Kotler (1993), etkinliklerin değerini ortaya koymuştur.

İnsanların zihninde “sanat kenti”, “sporun ve futbolun başkenti”, “tarih kenti” gibi kavramlar ile kentlerin marka değeri üzerine de etkisi olan etkinlikler son yıllardaki çalışmalarda öne çıkmaktadır. İnan ve Yıldırım (2010), “Avrupa Kültür Başkenti” olarak İstanbul’un kent pazarlama ve yönetimi hakkında çalışmalar yapmıştır. Nitekim Avrupa Birliği etkinliklerin destinasyonlar üzerindeki etkisi nedeniyle “Avrupa Kültür Başkenti” unvanı ile her yıl birliğe üye ve aday ülkelerin belli şehirlerini seçmektedir. Avrupa Birliği bunu turistik faaliyetleri arttırmak, Avrupa ülkeleri arası vatandaşlık duygusunu kuvvetlendirmek, kültürel bağlar kurmak, kültürel etkinlikleri paylaşmak, şehir yatırımlarını arttırmak, şehirlere uluslararası kimlik kazandırmak gibi misyonlar ile tanımlamaktadır (EuropeanComission, 2015).

“Kültür Başkenti” örneğinden de anlaşılacağı gibi destinasyon markalamada her şehrin bazı etkinlikleri olduğu fakat etkinliklerin varlığından çok etkinlik yönetimi alanlarındaki ve iyi imge yaratan pazarlama çalışmalarının markalamadaki asıl nokta olduğu görülebilir.

İmge Oluşturmada Etkinlikler

Etkinliğe ev sahipliği yapan destinasyonların, insanların zihinlerinde oluşturdukları resim, destinasyonun para ve yatırımlar ile yapabileceğinden çok daha fazlasıdır (Getz, 2007: 142). Çünkü etkinlik boyunca uluslararası medyanın tamamıyla ev sahibi destinasyona yönelmiş olan ilgisi bir anlamda paranın elde edebileceğinden öte bir durumdur. Olimpiyatlar, Dünya kupaları, Şampiyonalar, Formula yarışları, film festivalleri ve daha örneği çoğaltılabilecek tüm etkinlikler destinasyon için tam anlamıyla birer hazinedir. İşte bu hazinelerin birden çoğuna sahip olan İstanbul kenti için Uluslararası İstanbul Bienali'nin imge yaratmadaki etkisi çalışmada ele alınan konulardan biridir. Gözlemler boyunca ziyarette bulunan etkinlik turistlerinin şehir ve etkinlik hakkındaki düşüncelerini kendi aralarında tartıştıkları, çeşitli değerlendirmeler yaptıkları görülmüştür. Ayrıca İstanbul ve bienal hakkında sahip oldukları fikirleri yaşadıkları ülkede paylaşacakları açıkça anlaşılıyordu.

Uzun soluklu çalışmalardan birinde Ritchie ve Smith (1991) 1988 kış olimpiyatlarının tek seferlik bir etkinlik de olsa Kanada'daki Calgary şehri kış olimpiyatlarının turizm, tanıtım ve pazarlama alanlarında bugünlere kadar süren ivmelenmesinden bahsederler. Sürekliliğe sahip ve dünyanın önemli sanat etkinlikleri arasında sayılan İstanbul Bienali için aynı durum ele alınırsa ilk düzenlendiği 1987 yılından itibaren artan ziyaretçi sayısı ve uluslararası bilinirliği sürekli bir artış eğilimi içindedir. Ülke içinde en az ama uluslararası düzeyde en çok bilinen etkinlik olarak tanımlanan İstanbul Bienali dış turizmde olumlu ve güçlü bir imge oluşturmayı başarmıştır.

Kataliz Olarak Etkinlikler

Kataliz kimyevi anlamda herhangi bir kimyasal tepkimenin hızını arttıran ya da yavaşlatan bir tanımdır (Chemguide,2014). Etkinlikler için kullanıldığında ev sahibi destinasyonda gerek yatırım, gerek pazarlama, gerekse istihdamı hızlandıran bir kavramdan bahsedilir. Şehirler üzerinde fiziksel değişimlerin

yaşandığı ve gelişimi hızlandıran etkilere kataliz etkiler denir (Getz, 2007: 144). Bu tür etkinliklere en güzel ve güncel örneklerden biri olarak 2015 yılında düzenlenmekte olan Expo Milano verilebilir. 1 Mayıs 2015 ve 31 Ekim 2015 tarihleri arasında düzenlenecek olan Expo 2015'e 20 milyona yakın turistin katılımı beklenmektedir (Expo Milano, 2015). Devasa bir etkinlik olarak Expo Milano'nun yarattığı yatırımların, gelen turist sayısının ekonomik boyutu ülkesel anlamda gerçekleşen inanılmaz hızda gelişim sağlayan etkilere sahiptir. Sadece ekonomik anlamda değil uluslararası kültür paylaşımı, ülkeler arası diyalog, ülkenin dünyadaki tanıtımı gibi etkilere kataliz olarak büyük bir ivme ile gerçekleşmektedir.

Kataliz etkili sanatsal bir etkinlik olarak verilebilecek örnek ise Documenta'dır. Bienallerden farklı olarak beş yılda bir düzenlenir. 2007 yılında düzenlenen Documenta 12.751 ziyaretçiye ev sahipliği yapmış, 26.9 milyon Euro gibi bir bütçeye sahip olmuştur (Documenta 12, 2007). Çağdaş sanat etkinlikleri içerisinde belki de en saygını olan Documenta, kataliz etkili bir çağdaş sanat etkinliği olarak görülür ve etkileri düzenlendiği bölgeye ivme kazandıran özelliğindedir. Ayrıca dolaylı olarak Documenta düzenlendiği bölgede yatırımı, pazarlama faaliyetlerini ve istihdamı da arttırmıştır.

2.5.2. Kültürel Etkinlik Turisti Açısından Etkinlik Turizmi

Kültürel etkinlik turisti kültürel etkinlik arayan ve kültürel anlamda deneyimlere sahip olmak isteyen turistler olarak adlandırılır (Getz, 2007). Verilere göre sayıları hızla artan kültürel etkinlik turistlerine yönelik çarpıcı bir rapor Amerika Seyahat Enstitüsü topluluğu tarafından yayınlanmıştır. Rapora göre Amerika'da seyahat eden turistlerin %81'i kültürel ilgi ve aktivitelere katılmıştır. Bu oran içerisindeki turistlerin %30'u kültürel etkinliklere katılmıştır.

Kültürel turizmi anlamak için birçok tanımı incelemek gerekir. Çünkü kültürel etkinlik turisti de yapılan tanımlara göre özellikler gösterecektir. Bu nedenle McKercher ve duCros (2002), kültürel etkinlik turistini tanımlamada dört farklı açıdan bahseder:

•“Türetilmiş turizm”, özel ilgiler çerçevesinde şekillenen turizm de denilebilir.

•“Motivasyonel turizm” , sanatsal etkinlikleri ve festivalleri tercih edenlerin takip ettiği turizm tipi de denilebilir.

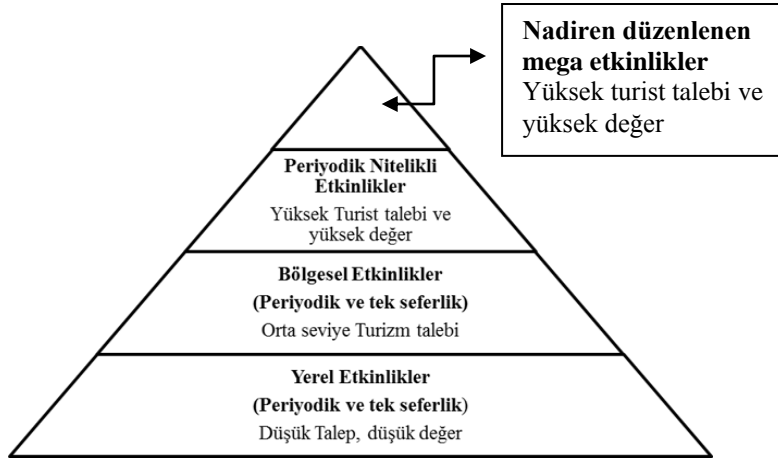
•“Deneyimsel turizm”, genellikle kendini geliştirme, öğrenmeye dayalı seyahat etme olarak tanımlanabilir.

•“Operasyonel turizm”, genellikle kültürel turizmin bir formu olarak festivalleri inceleyen turizm olarak tanımlanabilir.

Tüm etkinlikler kültürel turizmde bir çekim olarak kullanılabilir mi? Tam olarak “kültürel etkinlik turisti” denildiğinde anlatılan şey yüksek motivasyona sahip kültürel deneyimlere açık, öğrenmeye istekli bireyler olarak görülür ve etkinlik turizmine katılımları sahip oldukları özellikler ile açıklanır. Cross, (2002) bu tür turistleri “amaçlı kültür turisti” olarak tanımlar. Bireylerin katıldığı etkinlikler onların sahip oldukları özelliklerden kaynaklanır. Ayrıca etkinliği düzenleyen ev sahibi destinasyonun diğer sosyal ve tarihsel aktivitelerle ziyaretçi deneyimlerini arttırmak için çalışmalar yapması gerekir (Getz,2007: 145). Böylelikle derinlemesine yaşanmış bir kültür deneyimi ve zengin içeriğe sahip olarak çekim gücü artırılabilir. Örneğin Uluslararası İstanbul Bienali için sergi mekânları seçiminde kullanılan tarihsel mekânları, şehir içerisinde tarihsel doku üzerine inşa edilmiş olmaları bu çalışmalardan biridir.

2.5.2. Etkinlik Turizminde Bienaller

Çağdaş sanat etkinlikleri olarak bienaller etkinlik turizmi çalışmalarını içerisinde tam olarak nerede olduğun anlayabilmek için etkinlik turizmi strateji yapma ve evrim sürecine yönelik portföy yaklaşımına bakmak gerekir (Şekil 2.1).

Şekil. 2.1. Etkinlik turizmi strateji geliştirme ve evrim sürecine yönelik portföy yaklaşımı (Kaynak: Getz, 2005).

Şekil 2.1’de görüldüğü gibi etkinliklerin piramit üzerinde yapılmış bir sınıflandırması vardır. Sınıflandırma etkinliklerin çeşitlerine göre değil, nitelik ve büyüklüğüne göre yapılmıştır. Etkinliklerin en büyüğü hatta devasa etkinlikler olarak adlandırılan nadir sürelerle düzenlenen etkinlikler piramidin en üstündedir. Daha önce de verilmiş bir örnek olarak Expo Milano 2015, Olimpiyat oyunları, dünya futbol şampiyonaları bu gruba dâhil edilir. Büyüklüğüne göre incelendiğinde Uluslararası İstanbul Bienali Periyodik nitelikli etkinlikler içine girer.

Yüksek turist talebi ve yüksek değerli bir etkinlik özelliklerine sahip Uluslararası İstanbul Bienalinin ölçülebilir değer analizi ilerleyen bölümde yapılacaktır. Büyüklüğünün dışında bir diğer ayırım ise türlerine göre yapılır (Getz, 2008: 411-413).

Etkinlik turizminin türlerine göre de üç gruba ayrılır:

- Kongre, iş etkinlikleri turizmi
- Spor etkinlikleri ve turizm
- Festivaller, kültürel etkinlikler ve turizm

Bienaller etkinlik turizmi içerisinde türüne göre festival ve kültürel etkinlikler olarak ayrılan gruba girer. Grubun içerisinde sanatsal etkinlik turizmi olarak adlandırılan bölüm içerisinde ele alınır.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. İstatistiksel veriler ile ifade edilen nicel araştırmanın tersine nitel araştırmalarda insanların olayları nasıl nitelediklerine yönelik cevaplar aranır (Dey, 1993). İnsanların olaylara yönelik öznel bakış açılarını keşfetmeyi hedefleyen nitel araştırmaların daha derinlemesine bilgiler elde edeceği ve nicel araştırmalardan daha üstün olacağı düşünülür (Storey, 2007).

Nitel ve nicel araştırmalar ele alındığında olgusalılık ve pozitivism gibi iki paradigmadan hareketle tanımlandıkları görülebilir (Atay, 2011). Pozitivist yaklaşım nicel bir yaklaşımdır ve gerçekliğin evren içerisinde var olduğu esasına dayanarak var olanın araştırmacı tarafından keşfedileceğini varsayar. Olgusalçı paradigma ise bu yaklaşımın tam tersine gerçekliğin evrende var olmadığını bilginin insan tarafından yaratıldığını savunur. Bu yaklaşım sosyal bilimlerde gelişimini hızlandırmıştır.

Sayısal verilerle ölçüm yapan ve sayısal verilerin analizini kapsayan nicel araştırmalar, genellikle belirli bir kuramın genellenebilir olup olmadığını ya da geçerliliğini saptar (Atay,2011).

Nitel araştırma paradigması, nicel araştırmaların üzerine inşa edildiği ontolojik ve epistemolojik varsayımların eleştirileri üzerine kurulur. Bu yaklaşıma göre araştırmacı bilgi kaynağı olarak gördüğü insanın yarattığı öznel bilgilere, geliştirdiği kişisel bir dil ile yaklaşmalı ve gerçeklik ile kişisel bir etkileşim içinde olmalıdır (Cresswell, 1994).

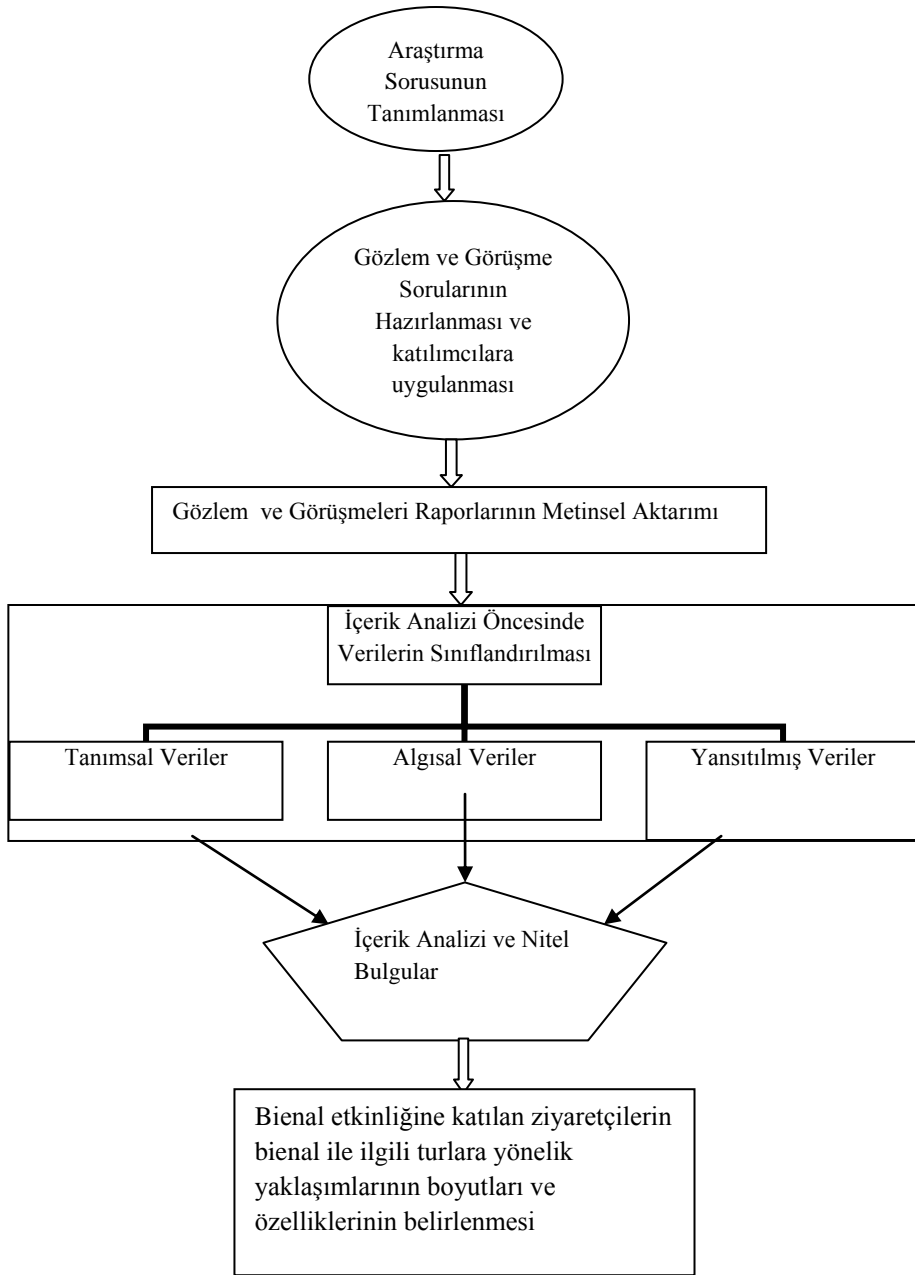
Bu çalışmada turizm profesyonellerinin ve bienale katılan ziyaretçilerin bienal etkinliklerindeki tur faaliyetlerine ve turistik faaliyetlere katılımlarına yaklaşımları nitel araştırma yöntemi ile incelenmiştir. İnceleme boyunca ziyaretçilerin kişisel yaklaşımları ele alınmış ve bu yaklaşımlar açıklanmaya çalışılmıştır. Özellikle bir bienale önceki etkinliklere yapılan ziyaretlerle aynı olmayacağı ve her bienal deneyimin birbirinden farklı olacağı düşüncesi bu çalışmada bilgi kaynağı olarak insanın seçilmesinin ve olgusalçı paradigma ile hareket edilmesinin asıl nedenidir.

Literatürde araştırmanın alt yaklaşımları Doğal Katılımlı Gözlem Tekniği ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme teknikleri olarak tanımlanır.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmada “triangölasyon” olarak nitelendirilen birden fazla teknik ve yöntem ile veri toplama yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırmalarda birden fazla teknik ve yöntem ile veri toplamak “sistemantik hata” yapma riskini ortadan kaldıracaktır (Maxwell, 1996).

Daha önce alanında benzer bir çalışma bulunmadığı için araştırmada kullanılan doğal katımlı gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri araştırmanın amacına uygun olarak tasarlanmıştır. Tasarım için Atay (2011), “Duygusal Oryantasyon Süreci, Kuşadası’nda Bulunan A Grubu Seyahat Acenteleri Üzerine Bir Araştırma” isimli doktora tezinin araştırma modelinden yararlanılmıştır. Bu tasarıma göre araştırmanın modeli aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 3.1. Araştırma Modeli

3.2. Araştırma Evreni ve Araştırma Örnekleme

Araştırmanın evreni 13.İstanbul Bienali'dir. Çalışmada örneklem 13. İstanbul Bienali ziyaretçileri ve 13. İstanbul Bienali'ne turlar organize eden turizm profesyonellerinden oluşmaktadır.

Ziyaretçiler 2013 yılı Kurban Bayramı döneminde bienale katılmışlar ve ziyaretçilere araştırma ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Gözlemler sırasında ziyarette bulunan 303 ziyaretçi ile kısa diyaloglara girilmiş ve üç soru sorulmuştur. Sorular ve sorulara verilen cevaplar bir sonraki bölümde tablo içerisinde verilmiştir.

13. İstanbul Bienali'ne yönelik tur faaliyetlerinde bulunan A grubu seyahat acentesi yetkilisi araştırmanın turizm profesyonelleri boyutundaki katılımcısıdır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve araştırma ile ilgili katılımcıya bilgi verilmiştir ve görüşme gönüllülük esasına göre yapılmıştır.

3.3. Verilerin Toplanması

Doğal katılımlı gözlem ile veriler metinsel notlar ve fotoğraflar ile elde edilmiştir. Daha sonra aynı gün içerisinde veriler, gözlem kayıt formları oluşturularak kaydedilmiş ve klasör olarak ayrılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde ise veriler ses kaydı ile sağlanmıştır. Elde edilen ses kaydı metine aktarılmış ve ses kaydı tekrar dinlenirken metin aynı zamanda okunmuş ve eş zamanlı kontrol yapılmıştır. Daha sonra veriler kategorilere ayrılarak kodlanmıştır.

3.3.1. Doğal Katılımlı Gözlem Tekniği ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme

Gözlem tekniği diğer veri toplama teknikleri ile karşılaştırıldığında bilgilerin dolaylı yollardan elde edilmeden direk olarak ulaşıldığı bir yöntemdir (Karasar,1999). Sistemli bir biçimde verilerin ortaya çıktığı doğal ortamında elde edilmesi gözlem tekniğinin önemli artılarından.

Araştırmacı, gözlem yöntemini, herhangi bir ortamda oluşan davranışa ilişkin, derinlemesine, kapsamlı ve zamana yayılmış bir fotoğraf elde etmek isterse kullanır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Bienal gibi sosyal etkileşimin yüksek olduğu bir etkinlikte bireylerin turlara yönelik yaklaşımlarının belirlenmesinde tanımlayıcı ve derinlemesine bilgiler elde edebilmek amacıyla gözlem tekniği kullanılmıştır.

Her teknikte olduğu gibi gözlem tekniğinde de üstün olan yönler kadar zayıf olan yönler de bulunmaktadır.(Akgül, 2005). Gözlem tekniğinin en önemli artısı doğal ortamında oluşan bir olguyu müdahale olmadan inceleyebilme ve verilere birinci elden ulaşabilmeyi sağlamasıdır. Öte yandan gözlem sırasında objektif olmayan sübjektif verilerinde gözlem raporlarına yansiyabilme olasılığı gözlem tekniğinin eksi yönlerinden birisi olarak tarif edilebilir. Bu nedenle gözlem verileri belirli bir sistem ile gözlemlenecek olgu üzerine yoğunlaşarak yapılmalıdır.

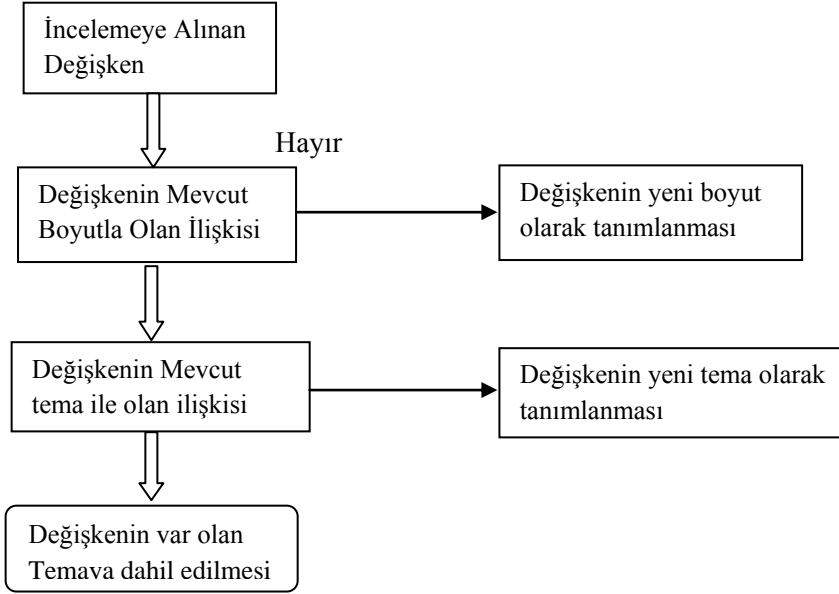
Çalışmada gözlem türleri içerisinde doğal katılımlı gözlem tekniği ile veriler elde edilmiş, “memo” teknik adı verilen kısa notlar ile verilerin anlık kaydı sağlanmıştır. Ayrıca çekilen fotoğraflar ile gözlem verilerinin kaydı sağlanmıştır. Bienal sırasında doğal katılımlı gözlem tekniğinin tercih edilmesi bienalin sosyal etkileşimi yüksek bir etkinlik olmasıyla açıklanmaktadır. Bienale katılan bireylerden biri gibi hareket edilerek verilerin en yalın haliyle elde edilmesi amaçlanmıştır.

Gözlem tekniğinin eksik kalan yönlerini tamamlamak için bir diğer nitel araştırma yöntemi olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme türleri içerisinde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği özellikle çalışmada tercih edilmiştir. Araştırmacı görüşme sırasında görüşme yaptığı kişinin içsel dünyasına girmeye ve olayları onun perspektifi ve anlayışıyla anlamaya çalışır (Patton, 1987). Araştırmacı görüşme yöntemini kullanırken karşısındaki bireyin diğer araştırma teknikleriyle elde edilemeyen saklı ve açığa çıkmamış bilgilerini çıkarabilmektedir (Kvale, 1996). Turizm profesyonellerinden elde edilecek verilerde samimi ve derinlemesine bilgiler elde edilirken karşılaştırılabilir ve sistematik bilgileri hazırlanan görüşme protokolüne uygun olarak almak bu veri toplama yönteminin en önemli ve en kolay özelliğidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

3.4. Verilerin Analizi

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinde sıklıca tercih edilen içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizinde toplanan verileri açıklayabilecek ilişkiler ve kavramlara ulaşmak temel amaçtır (Yıldırım ve şimşek, 2005).

Araştırmanın içerik analizi modeli ise aşağıda verilmektedir.

Kaynak: Kandasamy, I., Ancheri, S. (2009). Hotel employees' expectations of QWL: A qualitative study. *International Journal of Hospitality Management*, 28, pp. 328-337
aktaran, Atay H, (2011), Duygusal Oryantasyon Süreci, Kuşadası'nda Bulunan A Grubu Seyahat Acenteleri Üzerine Bir Araştırma, Adnan Menderes Üniversitesi, 67

şekil.3.2. Araştırmanın İçerik Analiz Modeli

Doğal katılımlı gözlem ve görüşmelerden elde edilen verilerde değişkenin önce hangi boyuta dahil olması gerektiği belirlenmektedir. Eğer değişken herhangi bir boyut ya da temaya dahil değilse ayrı bir boyut ve tema olarak tanımlanmaktadır. Değişkenler ve temalar daha önceden tanımlanmamıştır. şekilde verilen "değişkenin yeni bir tema ve boyut olarak tanımlanması" ifadeleri okuru yanıltmamalıdır.

3.5. Güvenilirlik ve Geçerlilik

Araştırmada geçerlilik çalışması olarak nitel araştırmalar üzerine çalışmalar yapmış dört uzmanın görüşü alınmıştır. Gözlem raporları ve görüşme soruları hazırlanarak farklı bölüm ve farklı alanlarda bulunan uzmanlara kontrol ettirilmif ve görüşler doğrultusunda görüşme soruları ve gözlem raporları hazırlanmıştır. Ayrıca daha önce yapılmış olan ve doğal katılımlı gözlem tekniğinin kullanıldığı araştırmalar referans alınmıştır. Bununla birlikte literatürde ilk kez yapılan bu çalışmada verilerin analizi için nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan içerik analizi Adnan Menderes niversitesi ğretim yesi Yrd. Doç. Dr. Hakan Atay'ın 2011 yılında yaptığı “Duygusal Oryantasyon Süreci, Kuşadası'nda Bulunan A Grubu Seyahat Acenteleri zerine Bir Araştırma” adlı doktora tezi referans alınarak yapılmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmanın bu bölümünde bienal ziyaretçileri ve turizm profesyonellerinden elde edilen bulgular yer almaktadır. Bulgular elde edilirken değişkenler, temalar ile olan ilişkisine göre her temanın altına yazılarak ifade edilmiştir. Temalar oluşturulurken gözlem sırasında katılımcılara sorulan sorular temel alınmıştır.

Çalışma ile doğrudan ilgili olmayan veriler yansıtılmış ve algısal veriler olarak sunulmuş ve çalışmanın veri analiz aşamasında yer alması da konuyu anlamaya yardımcı olabileceği düşüncesi ile bu bölümde yer almıştır.

Çalışmada değişkenler ve bu değişkenlere bağlı temalar bütün olarak sunulmuş ve A, B, C gibi harflerle belirtilmiştir. Gözlem raporlarındaki temalarla ilişkilendirilmiş her değişken a1, b1, c2 gibi harfler ile kodlanarak tema başlıklarının altında incelenmiştir.

Görüşme raporunda elde edilen veriler çalışmanın araştırma sorusuna uygun olarak kodlanmış ve gözlem raporlarındaki ortak temalarla ilişkilendirilmiştir. Görüşme sonucu araştırma sorusunu cevaplamayan ama farklı konular ve temalar oluşturabilecek verilerse ayrı bir başlık altında verilmiştir.

4.1. Araştırmada Elde Edilen Algısal ve Yansıtılmış Veriler

Algısal veriler, katılımcılarda gözlemlenen bireysel varsayımlar ve önyargılar olarak belirtilebilir. Algısal veriler genellikle bienali ilk kez ziyaret eden katılımcılardan elde edilmiştir. Araştırma sorusunu yanıtlamayan bu veriler araştırmanın daha iyi anlaşılabilmesi ve farklı görüşlerin de dile getirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Yansıtılmış veriler gözlem sırasında katılımcıların bir kısmı ile kurulan samimi ilişkiler sonucunda elde edilmiştir. Genellikle bireylerin iç dünyasına yönelik duygu ve düşüncelerinin yer edindiği bu veriler karşılıklı güven esasına dayalı olarak elde edilmiştir. Bu nedenle model alınan çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da yansıtılmış veriler temalar olarak sunulacaktır.

Tablo 4.1. Gözlem ve Görüşmelerden Elde Edilen Algısal Veriler

Algısal veriler

- İstanbul Bienali genellikle üst gelir düzeyinde bulunan bireylere hitap etmektedir algısı.*
- Bienal yabancı kaynaklı bir etkinliktir.
- Bienaller anlaşılması zor sanat eserlerinden oluşur.
- Bienaller Türkiye’de yurtdışındaki diğer bienaller gibi yapılamamaktadır.
- Bienaller akademik ziyaretler için açılmış sergilerdir.
- Türkiye’de sanata olan ilgi ve bakış yüzeyseldir.

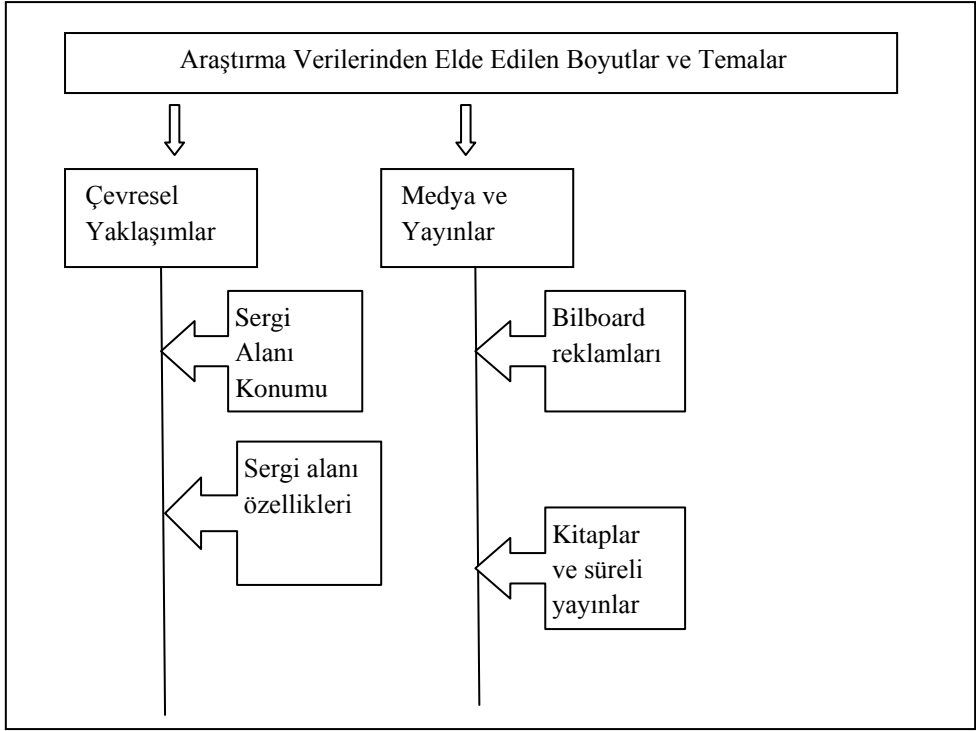
(* Gözlemler sırasında daha önce bienal etkinliklerini ziyaret etmiş katılımcıların ilk ziyaretlerinde aynı önyargıya sahipken, deneyim sonrasında bienal etkinliğinin üst gelir düzeyindeki bireylere hitap etmediğini düşündükleri görülmüştür. Bienal etkinliğinde sanıların aksine çok yüksek harcamaların yapılmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 4.2. Gözlem ve Görüşmelerden Elde Edilen Tanımlanmış Veriler

- Bienal ziyareti sırasında yeni arkadaşlar edinme
- Bienalde saygın bir çevreye sahip olma düşüncesi ile artan özgüven
- Bienal ziyareti sırasında görevlilerle kurulan yakın ilişkiler
- Bienal ziyareti sonrası çağdaş sanata ilginin artması
- Bienal ziyareti sırasında sosyal farkındalığın edinilmesi
- Bienalde sergilenen eserler ile yaratıcı fikirlere ilham alınması
- Bienal eserlerini incelemenin araştırma ve yorumlama yeteneğini geliştirdiği düşüncesi
- Bienalde düzenlenen sanat faaliyetlerinin ve canlı performansa dayalı görsel sanatların bienal deneyimini güçlendirdiği düşüncesi
- Genç ziyaretçilere oranla yaş ortalaması yüksek ziyaretçilerin daha bilinçli olmaları
- Sergi alanları arasındaki farklar.

4.2. Araştırma Verilerinin Analizlerinden Elde Edilen Boyutlar ve Temalar

Araştırmanın bu bölümünde gözlem raporlarından elde edilen yaklaşımlar temalara ayrılarak tablolarda belirtilmiştir. Tablolarda değişkenlerin yarattığı etkiler ve tekrarlanma sıklıkları verilmiştir. Buna göre gözlem raporlarından elde edilen boyutlar ve temalar şekil 4.1’de daha detaylı olarak görülebilir.

Şekil 4.1. Araştırma Verilerinden Elde Edilen Boyutlar ve Temalar

Ziyaretçilerin bienal ile ilgili turlara yönelik yaklaşımları şekilde verilen boyutlar ve temalar altında toplanmıştır.

4.2.1. Çevresel Yaklaşımlar

13. İstanbul Bienali ziyaretçilerinin tur faaliyetlerindeki yaklaşımları çevresel yaklaşımlar boyutunda ele alınmıştır. “Sergi Alanı Konumu” ve “Sergi Alanı Özellikleri”, temaları ve yarattığı etkiler tablolarda verilmiştir.

Tablo 4.3. Sergi Alanı Konumu

Durum	Yarattığı Etki	Frekans
Sergi Alanının tarihi bir yer olması	Ziyaretçinin sergiye olan ilgisini arttırmakta	23
Sergi Alanının ulaşılabilirliği ve sergi alanına ulaşımında kullanılan geleneksel toplu taşıma türleri	Ziyaretçiler için çekim unsuru oluşturmakta	28

Sergi alanının tarihi bir yer olması genellikle ziyaretçilerin turlara katılma isteğini arttıran bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Hem çağdaş bir sanat etkinliğini hem de tarihi bir noktayı ziyaret edeceğini düşünen bireyler sergi alanına ulaşım konusunda da bir takım farklılıklar aramışlardır. Örneğin tramvay ya da at arabası gibi bir takım geleneksel yöntemleri kullanmanın, bienal turlarında kendileri için cazip olabileceğini belirtmişlerdir.

Bienal ile ilgili turlarda, tarihi noktaları ve çağdaş sanatları bir arada görmek genellikle etkinliğe katılan katılımcılar arasında yaygın olan bir durum olarak görülmüştür. Bunu açıklayan iki temaya erişilmiştir. Bu iki tema turlara katılıp katılmama yaklaşımını açıklayabilecek önemli temalardan olmuştur.

Tablo 4.4. Sergi Alanı Özellikleri

Durum	Yarattığı Etki	Frekans
Sergi alanının dizaynı	Ziyaretçilerde sıra dışı mimari beklentisi	32
Sergi alanının sosyal mesajlar içeren dekorları	Ziyaretçilerde toplumsal duyarlılık göstergesi	22
Sergi alanının girişleri	Ziyaretçilerde bienal ziyaretine etkili başlangıç beklentileri	42

Tablo 4.4.' te sergi alanının özellikleri ve yarattığı etkiler verilmiştir. Sergi alanının dizaynı, sosyal mesajlar içeren dekorları ve sergi alanı girişleri ziyaretçilerde genel beklentileri ve buna bağlı yaklaşımları belirtmektedir.

4.2.2. Medya ve Yayınlar

Medya ve yayınlar boyutunda, Billboard reklamları ve Kitaplar olmak üzere iki tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar tablolarda aşağıdaki gibi verilmiştir.

Tablo 4.5. Billboard Reklamları

Durum	Yarattığı Etki	Frekans
Sıra dışı tasarımlar	Ziyaretçilerde anlama çabası yaratma ve merak uyandırma	12
Turistik ve yoğun bölgelerde yer alma	Yabancı ziyaretçilerin ilgisini çekme	18

Gözlemler sırasında bienallere katılan ziyaretçilerin turlara yönelik yaklaşımlarında billboard reklamlarının da etkisi olduğuna yönelik veriler elde edilmiştir. Şehirde bulunan yabancı turistlerin bienal amacıyla gelmemelerine rağmen kente dağılan reklamları görmeleri ve bienali buradan etkilenecek ziyaret ettikleri belirlenmiştir. Billboardlardaki sıra dışı tasarımın bienal üzerine merak uyandırdığı ve bienali ziyaret etme isteği oluşturduğu görülebilmektedir.

Tablo 4.6. Kitaplar ve Süreli Yayınlar

Durum	Yarattığı Etki	Frekans
Bienale yönelik kitapların basımı ve yayınlanması	Tur sonrası bienal ile ilgili güzel ve hoş hatıralara sahip olma	14
Bienal ile ilgili süreli yayınlarda yayımlanan makale ve haberler	Bienale yönelik tur programları için internet araştırması yapma	9
Bienal için basılı rehberler	Bienal turu boyunca bienali daha bilinçli ziyaret ettiğine inanma	12

Kitaplar ve süreli yayınlar boyutunda, süreli yayınları takip eden katılımcılar, bienali ziyaret etmek için herhangi bir tur varlığını araştırdıklarını da belirtmişlerdir. Ayrıca bienale yönelik yayınlar arama bienal ile ilgili hoş hatıralara sahip olunarak hatırlama gibi güzel etkiler bırakmıştır.

4.3. 13. İstanbul Bienali Gözlem Bulguları Sayısal veriler

Bienal boyunca doğal katılımlı gözlem verileri katılımcılar ile girilen kısa diyaloglar ile oluşturulmuştur. Tekrarlanan 3 soru ve sorulara verilen yanıtlar frekans değerleri ile birlikte tabloda görülmektedir.

Tablo 4.7. Gözlem Soruları ve Verilen Cevaplar

Sorular	Olumlu	Fikri yok	Olumsuz	Frekans
Bienale katılırken herhangi bir turdan ya da turizm faaliyetinden yararlandınız mı?	10	-	293	303
Bienale yönelik turlar olsa katılır mısınız?	120	158	25	303
İstanbul'a bienal amacıyla mı geldiniz?	66	192	45	303

Araştırmada gözlem süresince alınan cevaplar ve sayılar nitel araştırmada dikkate alınmayan veriler olsa da bienale yönelik turların yeterliliğini ve bienale yönelik turlara ziyaretçilerin katılıp katılmama konusundaki isteklerini anlamada yardımcı olan kritik verilerdir. Çünkü sorulan sorulara verilen cevaplar sonrası diyaloglarda elde edilen derinlemesine veriler araştırmacının boyutlarını ve temalarını oluşturmada hayati önem taşımıştır.

4.4. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Tekniği ile Turizm Profesyonellerinin Anahtar İfadeleri

Turizm profesyonelleri ile yapılan görüşmelerde bienal etkinliklerine düzenlenen turların yeterliliği ve bu turlara yönelik yaklaşımlarda bir takım önemli ifadeler bulunmuştur. Bu ifadeler tabloda detaylı olarak verilmiştir.

Tablo. 4.8. Turizm Profesyonellerinin Anahtar İfadeleri

Olumlu Anahtar İfadeler	Olumsuz Anahtar İfadeler
<p>-Bienaller ülkelere prestij katmaktadır.</p> <p>-İstanbul Bienali'nin ülke tanıtımına ve ülke imajına katkısı büyüktür.</p> <p>-Bienal turları özel istek ve taleplere göre şekillenmektedir.</p>	<p>-Türkiye'de bienale yönelik faaliyetler henüz emekleme dönemindedir.</p> <p>-İstanbul Bienali turizm sezonunun yoğun olduğu dönemlerde düzenlenmektedir.</p> <p>-Bienallere yapılan kamusal destekler yok denecek kadar azdır.</p> <p>-Bienaller Türkiye'de çok bilinmemektedirler.</p> <p>-Bienal turu düzenlemek zordur.</p>

Bu ifadeler ele alındığında bienallerin prestij sağlama ziyaretilerde kaliteli ve iyi bir organizasyonun ülke geneline yayılabileceği düşüncesine neden olabilmektedir.

Anahtar ve olumlu bir ifade özelliği taşıyan prestij sağlama turizm alanında profesyonellerce kabul görmüştür. Ayrıca bir diğer ifade de bienallerin ülkelerin tanıtımlarında etkili rol oynayabilecek organizasyonlar oldukları belirtilmiştir. Burada prestij ve tanıtım arasında bir bağlantı kurulması sağlanmaktadır.

Özel istek ve talepler ile şekillenen bienal turları bienale yönelik bilinçli ve saygın bir ziyaretçi kitlesinin olmasından kaynaklanmaktadır. Görüşmede ifade edilen bu saygın gruplar yine belirledikleri programlarda özgür ve rahat hareket edebilmek amacına sahipken, kültürel anlamda da birden fazla ilgi alanına da sahip olmaktadırlar.

Türkiye'nin bienale yönelik faaliyetlerin turizm alanında henüz çok gelişmediği de belirtilmiştir. Ayrıca İstanbul Bienali'nin turizmin yoğun olduğu aylarda düzenlenmesi konaklama ve ulaşımda maliyetlerin yüksek olmasına neden olmaktadır. Bir diğer önemli noktanın da kamusal desteğin az olması ve bunun turizm alanında bienale yönelik faaliyetlerde yetersiz kaldığının belirtilmesidir.

Bienal turu düzenlemenin zorluğu ihtiyaç duyulan nitelikli personel, yüksek maliyet, ve katılımcıların içerisinde oldukları yüksek beklentiler ile açıklanmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bienallerin dev organizasyonlar olduğu ve dev bir organizasyonun turistik faaliyetleri de beraberinde getirdiği konaklama, yeme-içme, seyahat gibi turistik kavramlar ile iç içe girdiği söylenebilir. Bu noktada bienale yönelik hazırlanacak turlarda katılımcıların belirttiği düşünceler bienal ile ilgili turlara yaklaşımda anahtar ifadeler olarak kullanılabilir. Turizm sektöründe bulunan turizm profesyonellerinin de kabul ettiği bir durum vardır ki Türkiye’ de çağdaş sanata olan ilgiye paralel olarak bienallere yapılan tur faaliyetleri yetersiz kalmıştır.

Turizm profesyonelleri görüşlerinde Türkiye’nin bienal tarzı etkinliklere yönelik turlarda henüz gelişmediğini ifade etmişlerdir. Türkiye’ de daha çok profesyonellere yönelik gerçekleşen bienal turlarının özel istek ve taleplere göre şekillendiği de belirtilmiştir.

Araştırmada belirlenen temalar katılımcıların tur faaliyetlerine yönelik yaklaşımlarını belirtmede farklı sonuçlar çıkarmıştır. Çevresel yaklaşımlar ele alındığında sergi alanının konumu ve sergi alanının özellikleri bienal ile ilgili turlara katılımı da etkilemektedir. Çünkü bienal ile ilgili bir tur olduğunda bienalin sergi alanının tarihi bir mekan olması, turlara katılma isteğini arttıran bir etken olarak görülmüştür. Ayrıca bienalin sergi alanında kullanılan geleneksel olarak nitelendirilebilecek tramway ve fayton gibi ulaşım araçları da ziyaretçiler için ayrı bir çekim unsuru oluşturmaktadır.

Bienal turlarına katılımın medya ve yayınlar boyutunda süreli yayınların ve kitapların ziyaretçi yaklaşımlarında bienal deneyimini hatırlama ve anımsama, bienal ile ilgili araştırma yaparak bienali ziyaret etme istekleri uyandırdığı görülmüştür. Ayrıca bienal için hazırlanmış bienal rehberlerine ulaşan ziyaretçiler bienal turlarını daha bilinçli yaptıklarını düşünmüşlerdir.

Araştırmada bir diğer nokta ise İstanbul kentine dağılmış billboard reklamlarını gören ve bienal ziyaret amacı olmayan diğer katılımcılar olmuştur. Ziyaretlerini bir anda programlayan bu katılımcılar bienal etkinliğine katılmışlardır. Çoğunlukla bienale yönelik turlara katılabileceğini belirten bu bireyler bienal turlarının yeterli miktarda tanıtılması sonucunda katılımın artabileceğini göstermişlerdir.

Diğer taraftan genellikle bienallerin kültürel ve entelektüel birikimi yüksek bireylere hitap eden etkinlikler olarak anılabileceği, 13. İstanbul Bienali'nde yapılan gözlemler ve yapılan görüşme ile de doğrulanabilir. Maddi anlamda toplumun üst gelir düzeyine hitap ettiği düşünülen bienallerin 13. İstanbul Bienali ile birlikte toplumun her kesimine ulaşabildiği de görülmüştür. Bu durum bienal turlarına katılmanın ulaşılmaz olarak algılanmasının önüne geçebileceğini ve daha geniş kitlelere ulaşımın mümkün olduğunu göstermiştir.

Bir diğer önemli sonuç ise İstanbul Bienali'ne katılan ziyaretçiler, bienalde yer alan sanat eserlerini inceledikçe, İstanbul şehrinin sanatsal olarak aktif ve önemli bir şehir olduğu düşüncesine görsel malzemeler ile sahip olurlar. Bu görsel zenginliği sergi alanında bulunan resimler, canlı performanslar ve heykeller gibi eserler sağlamaktadır. İmgesel işaretler zihinde çok daha kalıcı etkiler bıraktığı için İstanbul Bienali turistik tanıtımda anılar ve deneyimler sunan eşsiz bir fırsat yaratır.

13. İstanbul Bienali'nin düzenlendiği sergi alanları etkileyici girişlere sahiptir. Etkileyici ve görsel yönü güçlü sergi alanı girişleri turistik anlamda da etkili çekimsel özellikler taşıdıkları için ilerleyen süreçte düzenlenebilecek turizm organizasyonları için iyi birer zenginlik olabilirler. Ayrıca bienal kamusal alanda farkındalık yaratmak adına amacına en iyi şekilde hizmet etmektedir. Farkındalık yaratabilmek adına, çevresine duyarlı, hümanist ve doğayı koruyan yaklaşımlar içeren sanat eserleri ziyaretçiler üzerinde olumlu etkiler oluşturabilir ve böylelikle de sürdürülebilir turizm faaliyetlerine de katkıda bulunabilir.

Özgün ifadeler ve farklı performanslar sunan eserler ziyaretçilerin canlı ve güçlü etkilerle deneyimleyebildikleri faaliyetlere dönüşürken hem kültürel hem de sıra dışı turistik tecrübeler de dönüşebilir. Video odaları, canlı performansların sahnelendiği sergi alanları ve oda şeklinde dizayn edilmiş sanat eserleri bunlara örnek verilebilir. Bu durum çevresel boyutta sergi alanının özellikleri temasıyla ilişkilendirilmiştir.

13. İstanbul Bienali'ne yönelik turlar yetersizdir. Fakat bienal turlarına katılmak isteyen ziyaretçilerin sayısı da katılmak istemeyen ziyaretçilerden fazladır. Yeterli tur faaliyetlerinin var olması durumunda etkinlik turizminin İstanbul Bienali için daha yoğun ve güçlü olabileceği söylenebilir. Her ne kadar tur faaliyetlerine katılım konusunda olumlu görüşler fazla olsa da herhangi bir tur

faaliyetine katılımın kesin yüksek olacağını söylemekte mümkün değildir. Mümkün olan durum bienal ziyaretçilerinin bienale yönelik turlara genel yaklaşımlarının olumlu olduğudur.

Sektörel anlamda bienale yönelik tur düzenlemek her ne kadar zor olarak ifade edilse de prestij anlamında sağladığı katkı seyahat acenteleri için güçlü bir ikna kabiliyetine sahip olabilir. Bunun yanında dünyanın bir çok kentinde düzenlenen bienaller, yurtdışına düzenlenecek bienal turlarını da beraberinde getirebilir. Bu nedenle bienal turu düzenlemenin, sadece yabancı turist getirmede ya da iç turizmde değil dünyanın bir çok noktasına turlar düzenlemede etkili bir yöntem ve tecrübe olacağı çok açık bir biçimde ortadadır. Bunun dışında bienal etkinliklerinin düzenlendiği dönemlerin turizm anlamında da yoğun sezonlar olarak belirtilmesi ile otel, yeme-içme ve uçak biletleri gibi harcamalarda fiyatların yüksekliği dile getirilmiştir. Sadece fiyat anlamında değil zaten yoğun olan sezona daha da yoğunluk katan etkinliklerin belki de turizm anlamında daha sakin ve rahat sezonlarda yapılabileceğine yönelik düşünceler belirtilir. Burada iç turizm için bir dezavantaj gibi görünen bu durum dış turizmde avantaja çevrilebilir ve outgoing turizmde dünyanın farklı noktaları bienal etkinlikleri için oluşturulan turlar ile Türkiye'deki yoğunluğun yurtdışındaki sakinliğe tercihi konusunda Türk ziyaretçilere bir alternatif olarak sunulabilir.

Bienal amacıyla gelen ziyaretçilerin geldikleri ülkeyi ve bölgeyi merak etmeleri üzerine ziyaretçiler için ülke hakkında bir merak uyandırdığı belirtilmektedir. Bu durum ülkesel kültürel turlara olanak sağlayabilir ve ziyaretçi yaklaşımlarında bir zenginlik olarak ifade edilebilir. Ekstra bir katılım ve turistik anlamda güçlü bir destek olarak görülebilecek olan bu durum turistik anlamda entelektüel katılımcıların, koleksiyoner ve sanatçıların turistik faaliyetlere bienal aracılığıyla dahil olmasını sağlayabilir.

Sonuç olarak bienaller tur faaliyetleri konusunda bir çekim olabilirken, ziyaretçiler açısından bölgeyi hareketlendiren etkinliklerdir. Bienal etkinlikleri ile ilgili tur faaliyetlerinin artmasının sadece maddi anlamda değil, imaj, imge, kalite, prestij, özgünlük ve sürdürülebilirlik gibi bir çok alanda katkılar sağlayacağı rahatlıkla söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Asheim B.,G., (1994), Sustainability, Ethical Foundation and Economic Properties, The World Bank, Policy Research Working Papers 1302, 4-6.
- Atay H, (2011), Duygusal Oryantasyon Süreci, Kuşadası'nda Bulunan A Grubu Seyahat Acentaları Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın
- Bek G, (2000), Bienal Etkinlikleri ve Türk Sanat Ortamındaki Etkileri, Yüksek lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Beijing International Art Biennial Official Website (2014), About, 12.05.2014, <http://www.bjbiennale.com.cn/en/index.aspx>
- Biennial Berlin Official Website (2013), About Berlin Biennial, 10.05.2013 http://bb6.berlinbiennial.de/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=146&Itemid=8
- Biennial Foundation (2013), BiennialMap, <http://www.biennialfoundation.org/about/biennial-foundation.org>, 06.05.2013
- Business Dictionary, (2015), Environmental Value, 12.05.2015, <http://www.businessdictionary.com/definition/environmental-value.html>
- Cuhadar M. , (2007), Turizm Sektöründe Talep Tahmini için Yapay Sinir Ağları Kullanımı ve Diğer Yöntemler ile karşılaştırmalı Analizi, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Creswell, J. W. (1994), Research Design: Qualitative and Quantitative Approaches. London: SAGE Publications.
- Dey, I. (1993), Qualitative Data Analysis: A User-Friendly Guide for Social Scientists. London: Routledge Publications.
- Documenta III. Internationale Ausstellung; Catalogue: Volume 1: Painting and Sculpture; Volume 2: Sketches; Volume 3: Industrial Design, Print; Kassel/Köln 1964; S. XIX”

- Ekşioğlu Ő. Z., Ece .(2012), İstanbul Kltr ve Sanat Vakfı Ekonomik Etki Araştırması, İstanbul Kltr ve Sanat Vakfı, İstanbul.
- EPA, United States Envorimental Protection Agency, (2015) What is sustanaibility?
<http://www.epa.gov/sustainability/basicinfo.htm#sustainability>
- Eren Z., R. (2010), Sanat Turizmi Kapsamında Bienaller ve lke Tanıtımına olan Etkilerinin Uluslararası İstanbul Bienali rneği ile Değerlendirilmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, Ankara
- Getz, D, (2007). Event studies: Theory, research and policy for planned events, Oxfort: Elsevier, 135-146.
- Getz, D., (2008). Event Tourism: Defination, evolution, and research, Tourism Management, Haskayne School of Business, University of Calgary. 430-411
- Leppert R., (1988), Music and Image: Domesticity, Ideology and Socio-cultural Formation in Eighteenth-Century England. Cambridge. 41
- Kahraman N.,Trkay O., (2012), Turizm ve evre, Detay, Ankara.
- Kotler, P., Haider, D., and Rein, I. (1993). Marketing Places, 1993, New York: The Free Press
- Kvale, S. (1996). Interviews: An introduction to qualitative research interviewing. Thousaiid oaks: sage
- International Council on Monuments and Sites Official Website, (2015), ICOMOS, 14.05.2015 <http://www.icomos.org/en/about-icomos/mission-and-vision/history>
- İstanbul Kltr ve Sanat Vakfı Bienal (2011), İsimsiz(12. İstanbul Bienali Kataloğu), 2011, İstanbul
- İstanbul Kltr ve Sanat Vakfı (2013), İstanbul Bienali Tarihe, 13.05.2013, <http://bienal.iksv.org/tr/bienal/tarihce>

- Maxwell, J. A. (1996), *Qualitative Research Design: An Interactive Approach*. California: SAGE Publications.
- McKercher, B., and du Cros, H. (2002). *Cultural Tourism*, 2012, New York: Haworth.
- Morgan J, (2011), “Bienal Politikaları”, 12. İstanbul Bienali Kataloğu, 20-35.
- Parsa A., F., (2007), İmgenin Gücü ve Görsel Kültürün Yükselişi, *Fotografya*, 19, <http://fotografya.fotografya.gen.tr/cnd/index.php?sayi19>
- Patton, Q. M. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. London: Sage Pub.
- Ritchie, B., and Smith, B. (1991). The impact of a mega-event on host region awareness: A longitudinal study. *Journal of Travel Research*, 30(1): 3–10.
- Sivil İbrahim (2007). *Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Türkiye Turizmi Yüksek Lisans Tezi (Elektronik Versiyon)*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Storey, L. (2007). *Doing Interpretative Phenomenological Analysis*. In E. Lyons ve A. Coyle (Eds.). *Analysing Qualitative Data In Psychology*. (p. 51-64). Los Angeles: SAGE Publications.
- Stallabrass M, (2013), *Sanat A.Ş, Çağdaş Sanat ve Bienaller, İletişim*, İstanbul
- Şeyben Y., Kayıket E. ve Güler K. (2013), *Uluslararası Güncel Sanat Bienallerinin Finansmanı, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı*, İstanbul, 16-39.
- The World Tourism Organization, *Sustainable Development of Tourism*, 12.05.2015, <http://sdt.unwto.org/>
- Turkish News, “Sanat ve turizm: Sanat Turistlerini Nasıl Çekmeli?” 10.05.2013, <http://www.turkishnews.com/tr/content/2011/10/25/sanat-ve-turizm-sanat-turistlerini-nasil-cekmeli/>
- Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sitesi, (2015). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=HAYAL

- Tüzünoğlu A., (2013), Basında 13. İstanbul Bienali Yazıları, 23.02.2015,
<http://www.e-skop.com/duyuru/basinda-13-istanbul-bienali-yazilari/329>
- Yildirim, A. ve Simsek, H. (1999). Sosval Bilimlerde Nitel Arastirma Yöntemleri.
Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Whitney Biennale Official Website (2013), History of Whitney, 14.04.2013
<http://whitney.org/About/History>
8. İstanbul Bienali Resmi Web Sitesi, (2013), Bienal Hakkında, 22.04.2013,
<http://8b.iksv.org/2003/index.html>
9. İstanbul Bienali Resmi Web Sitesi, (2013), Bienal Hakkında, 22.04.2013,
<http://9b.iksv.org/>
10. İstanbul Bienali Resmi Web Sitesi, (2013), Bienal Hakkında, 22.04.2013,
<http://10b.iksv.org/giris.asp>
11. İstanbul Bienali Resmi Web Sitesi, (2013), Bienal Hakkında, 22.04.2013,
<http://11b.iksv.org/giris.html>
13. İstanbul Bienali Resmi Web Sitesi, (2013), Bienal Hakkında, 22.04.2013,
<http://13b.iksv.org/tr>
- Kendzulak,S. (2013), Top 15 International Art Biennales 08.05.2013,
<http://fineart.about.com/od/International-Art-Exhibitions/tp/top-15-international-art-biennial-exhibitions.htm>.
- European Comission, (2015), European Capitals of Culture, 02.03.2015
http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/documents/30-years-brochure_en
- Fall Art Tour, (2013), Tour İno, 02.03.2013 <http://fallarttour.com/tour-info/>
- Tutku Tur (2013), Join 13th İstanbul Biennial 2013, 04.04.2013,
<http://www.arttoursinturkey.com/about.php>
- Tourism Tasmania,(2012) Art Tourism Strategy 14.04.2013
<http://tourismtasmania.com.au/publications>

- Sydney Bienal Official Website (2013), History, 05.05.2013,
<http://www.biennaleofsydney.com.au/about-us/history/>
- Documenta 12 Official Website, (2007), About Documenta. 06.05.2013,
<http://www.documenta12.de/geschichte010.html? & L=1>
- Shangai Biennale Official Website (2013), About, (E.T: 12.05.2013,
<http://www.shanghaibiennale.org/en/page/detail/049do.html>
- Biennale Habana Official Website (2013), Historia, 13.05.2013,
<http://www.bienalhabana.cult.cu/?secc=historia&lang=english>
- Dak'Art Biennial Official Website (2013), History. 13.05.2013,
<http://www.dakart.org/2012/>
- La Biennale di Lyon Official Website (2013), History, 13.05.2013)
<http://www.labiennalede lyon.com/>
- Manifesta Official Website (2013), About Biennials, 13.05.2013,
<http://manifesta.org/biennials/about-the-biennials/>
- Sharjah Biennial Official Website (2013), History, 13.05.2013,
www.sharjahbiennial.org
- La Biennale di Venezia Official Website (2013), Storia 14.05.2013
<http://www.labiennale.org/en/biennale/history/vb1.html?back=true>
- Documenta Official Web Site, (2013), Documenta Archive. 22.07.2013,
http://documentaarchiv.stadt-kassel.de/miniwebs/documentaarchiv_e/21232/index.html
- Koç Holding (2013), Faaliyet alanları ve Projeler, 14.10.2013
<http://www.koc.com.tr/tr-tr/faaliyet-alanlari/projeler/istanbul-bienali>
- Güney Dergisi (2013), Documenta Tarihi, 12.02.2014,
<http://www.guneydergisi.com>
- Asian Art Biennial Official Website, (2014). History, 13.05.2014,
http://www.asianartbiennial.org/2013en/?page_id=433

Athens Biennial Official Website, (2014). History, 13.05.2014,
<http://athensbiennale.org/en/>

Bienal İzmir, (2013), İzmir Bienali Hakkında, 12.06.2014,
<http://www.bienalizmir.org/tr/>

EXPO Milano 2015, Official Website (2015), About, 02.03.2015
<http://www.expo2015.org/it/esplora/sito-espositivo>

Hotels.com Official Website (2015), 22.03.2015, The Hotels Price Index,
<http://press.hotels.com/en-gb/hotel-price-index/>

Yokohoma Triennial Official Website (2013), About Triennial, 04.05.2013
<http://www.yokohamatriennale.jp/english/about/index.html>

Biennial of Sydney Official Website (2013), History Of Sydney 13.05.2013
<http://www.biennaleofsydney.com.au/about-us/history/>

E-Skop (2015), Sanat Tarihi Eleştirisi Dergisi, 22.05.2015, <http://www.e-skop.com/>

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Nazmi Eroğlu
Doğum Yeri ve Tarihi : Aydın 18/07/1988

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı
Yurtdışı Eğitim ve Seminerler: Università degli Studi Suor Orsola Benincasa
Tourismo per beni culturali
Università degli Studidi Napoli Federico I linguaggi dell’Italiano
Centrol’Italiano Napoli Corsol’Italiano commerciale
CEICC-Europe Direct Napoli All’info-day sulle certificazioni linguistiche
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce-İtalyanca-Japonca

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl : Profesyonel Turist Rehberliği (2012-2015)
Stajlar : Türkiye Turu Uygulama Gezisi(2009)

İLETİŞİM

E-posta Adresi : nazmi_eroglu@hotmail.com